

TRGOVSKI TOVARIŠ

LETO XXXI

1934

ŠTEVILKA 6-7

NEVARNOST ENOSTRANOSTI

Gospodarski 19. vek, doba gospodarskega liberalizma, je ustvaril poseben svet. Gospodarski sistem tega stoletja, čigar glavno načelo in vsebina je bila, da ima država le politično funkcijo, da se ne sme nič vtikati v gospodarsko življenje in gospodarski razvoj naroda ter da mora ostaviti proizvodnjo, promet in potrošnjo naravnim zakonom, ne da bi nanje niti najmanj vplivala, je na podlagi principa o delitvi dela in pod pogubnim vplivom svetovne veletrgovine in velefinance — kakor sem skušal zadnjič že orisati v »Trgovskem Tovarišu« — ustvaril takozvano svetovno gospodarstvo, v katerem tvori svet gospodarsko enoto in kjer proizvaja vsaka država, ali bolje rečeno posamezni pasovi sveta, ker pri prosti svetovni trgovini ne pridejo gospodarsko mnogo v poštev politične meje, to kar dotičnemu kraju najbolj odgovarja. Na ta način ustvarja liberalni sistem svetovnega gospodarstva takozvano monokulturno proizvodnjo (grško: monos = eden, edini), kar pomeni, da se vsaka država specializira na gotovo vrsto produkcije ter goji in podpira le to ter si le potem svetovne izmenjave dobavlja ostale predmete, ki jih rabi človek v pestrosti življenja. Ta monokulturni gospodarski sistem obvladuje vse gospodarstvo 19. veka ter končuje šele v zadnjih letih z razsulom svetovnega gospodarstva. Države izgubljajo pod tem sistemom smisel za gospodarsko ravnovesje, ki je pa bilo dotlej tudi prav nepotrebno, če si je vsaka z dobro prodajo specializirane produkcije lahko nabavila vse, kar bi si sama le z mnogo večjimi stroški in z mnogo večjim trudom lahko ustvarila. V logični posledici tega razvoja vidimo predvojno Rusijo kot veleproizvodnika žita in surovin, Grčija izvažala suho grozdje, Bolgarija tobak in rožno olje, Španija in Italija vino in sadje, Danska mlečne proizvode. Tipične monokulturne države pa imamo predvsem v vročem pasu. Tako zalaga Brazilija skoraj ves svet s kavo, Kuba s sladkornim trsom, Chile s solitrom in bakrom, Avstralija z volno, Južna Afrika z diamanti itd. Toda tudi države zapadne Evrope so pod vplivom gospodarskega liberalizma podlegle magični privlačnosti monokulture. Postanejo ogromne tvornice, ki zalagajo svet z industrijskimi izdelki, dočim skoraj popolnoma zanemarijo svoje poljedelstvo. Kot najzgovornejši primer zato nam služita Anglija in Nemčija. Do nedavnega časa se je mislilo, da je tak razvoj višek moderne civilizacije in nihče ni pomislil koliko je v njem umetnega in nenaravnega. Industrijska enostrana proizvodnja zapada se je lahko razvijala pod okriljem politične sile, s katero si je zapad odpiral kolonialne prostore za izvoz in izsilil od njih uvoz sirovin za cene, ki niso odgovarjale pravilni vrednosti blaga. Tako je bilo bogastvo zapadne Evrope zgrajeno na neomejenem izrabljanju in izkoriščanju ostalega go-

spodarsko zaostalega sveta, ki tedaj ni imel niti politične niti gospodarske sile, da bi se temu osvojevanju mogel upreti. Na isti podlagi temelji tudi gospodarska premoč današnje Amerike, ki je znala v usodnem času, ko se je Evropa med seboj bila, dvigniti svojo gospodarsko potenco na neverjetno stopnjo in izriniti Evropo z ogromnih tržišč Atlantskega in Tihega oceana.

Enokultura je prinesla sicer državam, ki so jo uvedle blagostanje in visok življenjski standart, toda le dokler je obstajala svetovna trgovina v predvojnem obsegu in dokler je tudi obstojal še svetovni trg, kjer je bilo te predmete mogoče lahko in hitro prodati. Danes pa ko vsega tega ni več, ko vse države tarnajo radi prodajne stiske, se je pokazalo v posebno jarki luči, kako negotovost in nevarnost pomeni za vsak narod taka produksijska enostranost. Države z izrazito monokulturo ne preživljajo le krize, s katero se danes bore vse države sveta, one gospodarsko umirajo, kar pa ne gre tako naglo in je zvezano s političnimi refleksi, ki se kažejo v revolucijah in težkih notranjepolitičnih zmedah. S tega stališča nam je treba presojati burjo, ko je šla pred kratkim skozi države Južne Amerike, odkar je tam kupčija kave, solitra in sladkornega trsa doživela z neslutnim padcem cen katastrofalen zastoj.

Tudi naša država trpi na monokulturnih simptonih, če ne vpoštevamo pri tem le nekega določenega predmeta, temveč poljedelstvo kot tako v primerj z industrijo. Kot najboljše merilo nam služi za to statistika zunanje trgovine in statistika prebivalstva ter državnega prostora, ki služi proizvodnji gotovega predmeta. Pri tem vidimo, da je v naši državi zaposleno 83% prebivalstva v poljedelstvu, kar kaže izrazito monokulturno strukturo v primeru z industrijo.

Poleg tega ima monokultura še eno slabo stran. Čim ima predmet, ki se v neki državi izključno proizvaja veliko vrednost, tem sigurnejše privlači tuji kapital in z njim politično suženjstvo. Ravnotako pa tuji kapital zbeži, čim je zaslutil, da posli ne grejo več posebno sijajno, ne ozirajoč se pri tem niti najmanj na bedo in revščino, ki jo pusti za sabo, ko je iztrgal tisoče in tisoče iz prej uravnovešenega gospodarstva ter jih privlekel v svoje naprave, dokler je pričakoval dobiček. Zaradi tega nam kaže vsaka monokultura gospodarsko in politično bolan ustroj. Ker njena specializirana produkcija daleč presega potrebe države-matice, je namenjena torej v prvi vrsti izvozu, pa s tem že čisto naravno silj v ekspanzionistične tendence, ki bi hotele preko sosednjih držav obvladati ves svetovni trg. Tako vodi monokultura na eni strani aktivno v imperializem, ali pa pasivno v odvisnost od tujega imperializma. Ta ekspanzivnost monokulture, zlasti zapadnega industrializma, ki je iskal, če drugače ni šlo, trg tudi nasilnim potom, je gnala v prvi vrsti svetovne velesile v krvavo borbo za gospodarsko razdelitev sveta.

Svetovna konferenca v Londonu je pokazala popoln fiasko na monokulturi zgrajenega svetovnega gospodarstva. Tekmeči se niso mogli sporazumeti niti v najosnovnejših vprašanjih. Poskus obnoviti nekdanji gospodarski ustroj sveta se je popolnoma izjalovil. Po teh izkušnjah so se začele države vsaka na svoj način boriti proti škodljivim posledicam enostranskega gospodarstva. In sicer čim bolj izrazita je bila taka monokultura, tem večjo skrb povzroča sedaj državni oblasti, ki je v novih razmerah prevzela vodstvo tudi nad gospodarstvom svojega državnega teritorija. Še predno se jasno pokaže zlom enoproizvodnega gospodarstva.

uvaja Mussolini žitno vojno, da bi osvobodil Italijo odvisnosti od inozemstva v tem najvažnejšem predmetu prehrane, Rusija sili svoje ljudstvo v glad in lakoto, da lahko svoja živila zamenja za inozemske industrijske instalacije, s pomočjo katerih se misli slednjič rešiti industrijske odvisnosti od ostalega sveta, Anglija pošilja svojega prestolonaslednika po svetu, da vrši propagando za njene proizvode in Nemčija začenja oznanjati »vrnitev na deželo« ter polagoma demontirati svojo ogromno industrijo in nezaposleno industrijsko delavstvo kolonizirati po deželi. Če gledamo vse te pojave, vidimo grandiozen poskus držav rešiti se iz usodnih krempljev monokulture in ustvariti si od tujega sveta neodvisno gospodarstvo. Ti pojavi avtarkije niso nič drugega kot nujna potreba samoohranitve. V tem ne leži nobeno nazadnjaštvo, temveč le napredek. Ker, kakor vidimo v živem svetu popolnejša bitja, čim bolj so sestavljena iz raznolikih celic, od alge do človeka, tako je tudi gospodarski organizem države popolnejši iz čim različnejših gospodarskih celic je sestavljen. Pravi organizem je v sobo zaprta enota, ki sama sebe vzdržuje in se tudi sama iz sebe obnavlja.

Tako ne preostane tudi nam ničesar drugega, kot da krenemo po poti samovzdrževanja. Seveda ne more biti avtarkija nobene države tako popolna, da svoje meje hermetično zapre izvozu in uvozu in je neka, čeprav omejena izmena blaga z inozemstvom potrebna. Toda mi v tem oziru še zdaleka nismo dosegli normalnega stanja. Naša domača industrija se mora vsaj tako izpopolniti, da zniža uvoz najmanj na 30% današnjega. Predvsem smo zaostali v težki industriji ter uvažamo velike množine železniških tračnic, koles, poljedelskih strojev itd. Tudi v tekstilni, stekleni in kemični industriji smo še vedno mnogo preveč odvisni od inozemstva, kar bi vse lahko proizvajali doma, ker imamo vse zato potrebne surovine. Čim bi si ustvarili močnejšo nacionalno industrijo, bi odpadlo mnogo brezposelnosti v naših inteligenčnih slojih zlasti med naraščanjem, na čemer je začela bolehati že tudi naša socialna struktura. Nepravilno razmerje med industrijo in poljedelstvom pri nas je tudi vzrok, da je delovanje našega gospodarstva odvisno od velikega izvoza poljedelskih proizvodov, ki bi jih sicer porabili doma in za katere pri današnji ogromni nadpondbi agrarnih proizvodov na svetovnem trgu ni najti odjemalca. Zaradi slabo razvite industrije ima naša država tudi premalo prebivalstva (zato tudi manjšo udarno silo), kot bi ga morala imeti sorazmerno z razsežnostjo državnega ozemlja.

Sicer se tudi pri nas zadnje čase dviga industrija. Nastaja pa brez načrta in enotnega vodstva, po anarhičnih načelih prostega gospodarstva, ki temelje le na principu začasne rentabilite brez pravega pogleda v bodočnost. Zato bi potrebovali, če nočemo da zaide nekoč naša porajajoča se industrija v težke čase in da bo stala na čvrsti in solidni podlagi, temeljit, za vso državo in za vsako gospodarsko panogo posebej izdelan gospodarski načrt. Izračunan in ugotovljen bi moral biti naš lastni konzum, tako da ga produkcija ne bi daleč presegala, ravnotako bi se tudi morala izvozna proizvodnja prilagoditi potrebam in običajem inozemskih tržišč. To bi se dalo doseči in ustvariti le, če bi imeli ustanovo, ki bi vodila in usmerjala gospodarstvo naše države, gospodarski svet.

Dr. Stanko Jug

BODOČNOST NAŠEGA DENARSTVA

Ni tako aktualnega vprašanja, ce izvzamemo kmetijsko krizo v splošnem, kot je ravno položaj našega denarstva in njegova bodočnost.

Zalibog se to vprašanje ne premakne pri nas nikamor naprej, saj v pozitivnem smislu ne. Nočemo preiskovati razlogov, ki so krivi, da to vprašanje ne pride nikamor naprej, omenjamo samo enega. Vsa gospodarska politika pri nas se dela počasi, zlasti kadar je več nasprotujočih si interesov. Toda to še ne pomeni, da je zato vsako vprašanje strokovno tako obdelano v dolgem času cakanja, da dobimo najboljše rešitev. Pri rešitvi igrajo vlogo prej vsi drugi momenti kot pa strokovni. Ne vem, kako bi se temu reklo po slovensko, Srbi imajo za to že svoj izraz, znanstvena nemščina pa bi rekla, da igra pri tem vlogo tudi »Trägheitsmoment«.

Sedanji položaj denarstva je usmerjen na dve poti. Na eni strani so privilegirani denarni zavodi, ki so konkurenti zasebnim, na drugi strani pa zasebni denarni zavodi najrazlicnejših vrst: od bank na delniški podlagi mimo regulativnih hranilnic do zadrug. Razumemo tendenco podpiranja privilegiranih denarnih zavodov, ker ima od tega država tri koristi: 1. Zaradi velikega dotoka vlog lahko ti zavodi dajejo državi kredite, toda žal le finančnega značaja, ki služijo za kritje tekočih potreb. 2. Država ima od svojih zavodov neposredno korist v velikem deležu pri njih čistem dobičku in 3. Država lahko z njimi vpliva odločilno na usmeritev kapitala v obliki novih kreditov. Važnosti tega poslednjega momenta smo se premalo zavedali, mogli pa bi si predstavljati njegovo važnost radi sedaj vladajočih političnih sistemov v celi vrsti držav in pa v usmerjenosti nekaterih voditeljev naše gospodarske politike v splošnem.

Ob tako odličnih momentih, ki dajejo razlago in razumevanje za favoriziranje privilegirane denarstva, bi se skoro bali za upravičenost teze, da je treba podpreti zasebno denarstvo. Toda to ne drži. Koristi države, ki smo jih našteali zgoraj, so združljive tudi s procvitom zasebnega denarstva. 1. Krediti so državi sicer potrebni, toda naša finančna politika se mora zavedati, da mora vse tekoče redne potrebe država kriti s svojimi dohodki, ne s posojili, ker so nevarnosti za ta način finansiranja državnega gospodarstva prevelike. Predaleč bi nas peljalo, če bi ta argument razvijali podrobno, toda sedanji način kreditiranja države krije v sebi velike nevarnosti, na katere je potrebno opozoriti. 2. Korist države pri njenih dohodkih od privilegiranih zavodov je res znatna, toda pomisliti je treba, koliko je doslej tudi zasebno denarstvo prispevalo v državno blagajno na davkih. Lahko rečemo, da sta si obe svoti enaki, če ni prispevek zasebnega denarstva v državno blagajno večji kot prispevek privilegiranih denarnih zavodov. Seveda mislimo pri tem normalne razmere, ne pa današnjih kritičnih za zasebno denarstvo. 3. Usmeritev kreditov po državi. To je moment, ki je tudi drugod igral važno vlogo in n. pr. v Nemčiji dovedel do diskusije o poddržavljenju denarnih zavodov. Taka diskusija je pomenila v Nemčiji z ozirom na ideje vladajočega političnega sistema veliko več kot pa bi pomenila pri nas. Toda tudi v Nemčiji, kjer je totalitarna država, ki posega na vsa polja človeškega udejstvovanja, celo v najintimnejše odnošaje, je bila ta ideja odklonjena radi svojih posledic. Pri nas pa z ozirom na dosedanje izkušnje, ki bodo merodajne za bodočnost, od poddržavljenja, odn. usmeritve kreditiranja po državi nimamo Slovenci ničesar pričakovati in tudi vsa ostala država nima nobene garancije, da ne bodo šli krediti v razne napačne investicije, kjer bo povzročena velikanska škoda. Tako torej tudi ta argument ne drži, posebno, ker lahko država že sedaj odločilno vpliva na usmeritev novega kapitala v kredite in priskoči na pomoč tam, kjer je najbolj potrebna.

To še ne pomeni, da smo popolnoma proti intervenciji države v kreditnem gospodarstvu. To bi pomenilo, da ne vemo, v kakšnih razmerah smo in da smo ostali v starem liberalističnem duhu, dočim zahteva moderni čas vse drugačno udejstvovanje države, kot je to bilo nekdanj. To velja za ves svet, za nas pa še posebno.

To bi bila lahko le teoretična razmišljanja, če ne bi imeli pri nas razvitega zasebnega denarstva, ki pomeni velike pridobitve v našem gospodarstvu, katere vemo ceniti sedaj, ko je v krizi in bomo vedeli ceniti še bolj v bodoče, ko ne bo več zasebnih denarnih zavodov. Marsikdo se bo začudil tem besedam, toda resnične so in trpke, posebno zdaj, toda zdi se mi popolnoma gotovo, da dosedanjskega denarstva v sedanji obliki ne bo več. Po sedanjih razmerah sodeč tudi v deloma izpremenjenih oblikah ne bo pomenilo več istega kot nekdanj.

Ker je jasno, da v bodoče kreditnega trga ne morejo in ne smejo regulirati samo privilegirani denarni zavodi, je upravičen obstoj zasebnega denarstva. Zlasti moramo to poudariti z ozirom na naše zadružništvo, ki je nastalo iz naših razmer za naše razmere in nam pripomoglo odločilno k naši gospodarski osamosvojitvi. Poleg tega je pa tudi vsa uradna politika vedno povdarjala, da je treba zadružništvu pomagati.

V našem denarstvu ločim tri tipe, ki pa niso enakomerno zastopani po vsej državi. Pri nas je v prvi vrsti kreditno zadružništvo, v drugi vrsti pridejo v poštev regulativne hranilnice in tretjič banke na delniški podlagi. Proti jugu postaja slika drugačna. Že v Zagrebu prevladujejo banke, katerim sledijo regul. hranilnice in zadruge. V nekaterih pokrajinah naše države pa skoro ni regulativnih hranilnic, zadruge tudi niso dovolj močne in prevladujejo številne majhne delniške banke.

Vsi trije tipi imajo svojo eksistenčno upravičenost in treba jim je dati možnost, da na novi podlagi, na podlagi starih skušenj razširijo svoje poslovanje. Ni namen tega članka pokazati na možnost sanacije sedanjih zavodov, ki je tudi nujno potrebna, pač pa nam je na tem, da povdarimo, kakšne naj bodo podlage za novo delo in poslovanje teh zavodov v bodoče.

Že davno je nastopil čas, da dobimo zakonodajo, ki bo dala podlago za poslovanje raznih vrst denarnih zavodov. Najbolj radikalna je bila naša gospodarska politika v vprašanju zadrug za brezobrestna posojila, ki so tudi posebne vrste denarni zavodi za dolgoročni kredit. Tu je energično posegla vmes oblast in dala navodila, na podlagi katerih se razvija poslovanje teh zadrug sedaj. Toda pri tem je treba vpoštevati, da so bile te zadruge ustanovljene večinoma v novejšem času in bi pri nekaterih moralo priti do poloma, saj kolikor se je dalo sklepati iz nesolidnega poslovanja. Intervencija je bila nujno potrebna, da se preprečijo večje zlorabe z ljudskim denarjem.

Drugače pa je pri nas z zakonodajo glede drugih vrst denarnih zavodov. Tu slišimo neprestano poročila o raznih predlogih poklicanih in nepoklicanih. Debata o zadružnem zakonu se vleče že leta in leta, pa nam je tako potrebna unifikacija zadružnega prava in deloma tudi novelacija starega avstrijskega zakona iz leta 1873. Toda do enotnosti ne pridemo, čeprav so zadružne organizacije podale že toliko predlogov, na katere bi bilo lahko pristati. Tudi o regulativnih hranilnicah so že lansko leto pisali, da se pripravljajo za nje nov zakon, toda do danes ga še nimamo in ga ne bomo imeli tako kmalu, zlasti, ker so mnenja o upravičenosti regulativnih hranilnic pri nekaterih merodajnih krogih sploh deljena. To nam potrjuje dejstvo, da se je v zadnji skupščinski debati nek poslanec (Fran Kukuljević Sakcinski) odločno zavzel za nadaljni obstoj banovinskih hranilnic. Vsekakor značilno dejstvo za to, v kateri etapi zakonodaje o regulativnih hranilnicah se nahajamo!

Tudi vprašanje zakona o bankah je že staro. Že leta se nam obeta, toda do najbolj konkretnega predloga je prišlo leta 1931. (projekt takega zakona je bil objavljen v letnem poročilu Združenja beograjskih bank za leto 1931). Kasneje smo čitali v dnevnem časopisu, da je tedanji trgovinski minister Ivan Mohorič na trgovskem shodu v Mariboru napovedal nov bančni zakon. Ko je bil v jeseni leta 1932. objavljen nov projekt zakonodaje o kmetu, s katero naj bi se deloma podaljšala, deloma pa novelirala obstoječa zakonodaja v zaščito kmeta, je bilo v tem projektu izredno mnogo določb za katere smo bili prepričani, da datirajo iz novega projekta zakona o bankah, obenem pa smo sklepali na izvestne načrte glede bodoče sanacije denarstva pri nas, n. pr. glede ustanovitve centrale denarnih zavodov, poostreitev odgovornosti upravnih in vodilnih organov bank. Toda projekt je dobil končno popolnoma drugo obliko in so odpadla mnoga določila za sanacijo denarstva.

Za zakonodajo o denarnih zavodih so odločilnega pomena uredbe z zakonsko močjo, ki so bile izdane novembra lani. Ne da bi se spuščal v podrobnosti (o tem sem že pisal v »Trgovskem Tovarišu«), moram pa ugotoviti ponovno, da te uredbe ne pomenijo sanacije našega denarstva in podlage za novo poslovanje, ampak je njih namen predvsem v likvidaciji obstoječega stanja, brez ozira na bodočnost. V toliko imajo te uredbe pomen za naše denarstvo. Kar se pa tiče našega denarstva, mu bo treba za bodoče poslovanje dati drugo podlago, predvsem z novim bančnim zakonom. Priznavamo sicer važnost zakonov za ureditev poslovanja obeh drugih važnih vrst denarnih zavodov, vendar se nam zdi bančni zakon najbolj potreben, ker bo merodajen tudi za ostale, v kolikor se tiče sličnih potreb denarnih zavodov.

Priznavamo pa istočasno tudi, da so mnenja o koristnosti bančne zakonodaje deljena. Tako je nima cela vrsta držav. Po podatkih v izdaji Zveze narodov »Banques commerciales 1913—1929«, ki je izšla v Ženevi leta 1931., ima posebne bančne zakone (pri tem ne smemo zamenjati drugih zakonov s tem imenom, ker gre tam v prvi vrsti za emisijske, torej centralne banke) 13 držav. Med njimi je najstarejši finski bančni zakon iz leta 1884., ki pa je bil leta 1932. noveliran. Pred vojno je dobila svoj bančni zakon tudi še Švedska leta 1911. Po vojni so sledile: Danska 1919, Brazilija 1921, Kolumbija in Kanada 1923, Mehika 1924, Norveška 1924, Čile 1925, Poljska 1928 in ČSR 1931. Zakoni o varstvu varčevanja v Italiji iz leta 1926. so prav za prav tudi bančni zakoni. Posebno vlogo tvori za ameriško bančno zakonodajo reformirani National Bank Act, ki je reguliral poslovanje dela ameriških bank, nadalje Glass Steagall zakon iz leta 1932., ki je uvedel obvezno zavarovanje vlog.

K tem podatkom o bančni zakonodaji bi še omenil, da sta dve državi tudi že izdelali projekt tozadevnih zakonov, toda do uveljavljanja še ni prišlo. To sta Romunija in Švica. Posebno slednji zakon, ki je najnovejšega datuma, je vzbudil ne samo v švicarski, ampak tudi v ostali javnosti veliko pozornost. Najbolj temeljito pa se je po stari nemški navadi pripravila na novo bančno zakonodajo Nemčija. Leta 1933. je bila sklicana velika anketa o bankah, ki je spravila skupaj ogromno dragocenega gradiva, na podlagi katerega naj se izvrši popolna reorganizacija bank in vsega denarstva v Nemčiji. Nemška bančna anketa je obdelala prav vse panoge bančnega udejstvovanja, bila pa je prav za prav že druga, prva se je vršila z manjšim aparatom od 1927 do 1929 ob priliki splošne ankete o pogojih nemškega gospodarstva. Že dnevni red ankete je kaj značilen po svojem obsegu in naslovih referatov. Tako imamo n. pr. več referatov o vlogi zasebnih bankirjev, o likvidnosti, o koncentraciji kapitala, vprašanje rentabilitet itd. Lahko rečemo, da ni detajla v poslovanju nemških bank, ki ne bi bil od vseh strani preiskan in statistično zajet v najrazličnejših oblikah. Na podlagi tega gradiva je mogoče napraviti res dober zakon o bankah, ki bo vpošteval vsa nemška in druga izkustva.

Vse podrobnosti bančne zakonodaje v omenjenih deželah mi niso znane, vendar so mi znane podrobnosti pri važnejših državah. Vprašanje je sedaj, koliko bi določila posameznih zakonov odgovarjala našim razmeram in bi se dalo kaj takega uvesti pri nas. Seveda moramo pri tem vpoštevati ter tudi dobro poznati naše razmere.

V naši bodoči bančni zakonodaji bi prišla v poštev tale določila, ki so deloma projekt, deloma jih ne bi bilo potrebno uvesti, deloma pa so potrebna oživotvorjenja.

1. Skoro povsod so uvedli, kjer obstoja specialna bančna zakonodaja, koncesijski sistem, ki je veljaven pri ustanovitvah bank. To bi bilo dobro tudi pri nas. Seveda pa računajo ta določila tudi z dejstvom, da so dotični uradniki, odnosno ministerstva zasedena po ljudeh, ki imajo dovolj strokovnega znanja in poznanja razmer ter so popolnoma neodvisni. Seveda s samim koncesioniranjem še ni pomagano. Nekatere zakonodaje tudi določajo, kakšno višino najmanjše osnovne glavnice morajo imeti novoustanovljene banke, n. pr. Norveška, Danska, Poljska itd. Slednja ima to določilo celo detajlirano za Varšavo, mesta, velemesta itd. Podobna določila so tudi v naših predlogih in so gotovo umestna. Posebno v naših razmerah bi bilo treba to pospeševati s fuzijami obstoječih kolikortoliko življenja zmožnih denarnih zavodov. Toda ne gre fuzionirati dveh slabih denarnih zavodov, o čemer je že lani dobro povedal znani beograjski publicist dr. Velimir Bajkić: fuzija dveh zavodov: enega dobrega in enega slabega daje en slab zavod, fuzija dveh slabih denarnih zavodov pa en slab denarni zavod na kvadrat. Dobri zavodi se pa najbrže ne bodo hoteli fuzionirati. Če bo hotela naša zakonodaja novi zakon aplicirati tudi na dosedanje banke, bo morala to v odlični meri vpoštevati pri toliki obilici denarnih zavodov. Sicer pa že sedanja kmetska zaščitna zakonodaja pomeni smrt velikega števila denarnih zavodov in bodo določila za nove denarne zavode zaenkrat bolj teoretičnega značaja, ker pač novih ustanovitev v doglednem času ni pričakovati. Vsekakor pa pri tem ne podcenjujemo tudi psiho-loškega momenta nove zakonodaje.

2. Drugi del določb bančne zakonodaje se nanaša na bančne posle. Ti so v celi vrsti zakonskih projektov natančno določeni. Poleg njih so po navadi še določila, da bančnih poslov gotove skupine denarnih zavodov ne opravljajo. V to skupino smemo šteti tudi določila glede sestave aktivne bank. Glede sestave pasiv ni vedno posebnih določil, kar je razumljivo, pač pa imajo nekateri zakoni določilo

o razmerju lastnih sredstev zavodov do tujih sredstev (vlog ali vseh obveznosti). Tako imata danski in norveški zakon določilo, da smejo znašati obveznosti zavoda največ 10 kratni znesek lastnih sredstev (glavnice in rezerv). Ta določila imajo namen 1. Preprečiti preveliko koncentracijo kapitala. 2. Prisiliti banke k bolj likvidnostni politiki in jih pripraviti na event. dvige vlagateljev. Ta določila se mi ne zde potrebna. Koncentracija sama na sebi ni povod za presojo, ali je denarstvo dobro ali slabo: pogledjmo angleški in francoski primer, kjer se velebanke, ki imajo ogromna tuja sredstva v primeri z lastnimi, drže dobro. Koncentracija kapitala, če ostanemo pri sedanjem kapitalističnem sistemu, je nujno podana ravno s tem sistemom. Njenih slabih posledic pa se moremo ubraniti tudi na drug način. To je direkten vpliv države na njih kreditno politiko, ki jo usmeri v take vode, da je koristna gospodarstvu, ne pa škodljiva, odnosno da preide v monopol, ki se lahko izrabi za kakršnekoli namene. Kar se tiče drugega argumenta, da je s tem poskrbljeno za boljšo likvidnost, je jasno, da se da dobra likvidnost doseči s pametno politiko pri plasiranju bančnih aktiv. Končno pa eventualne panike ne vzdri noben še tako fundiran sistem, ker bi panika za svojo končno fazo zahtevala skoro popolno likvidacijo bank. Posebno v deželah, kjer je trg delnic zanemarjen in se vanj noben ne spušča razen spekulantov, je politika visokih glavnice škodljiva razvoju gospodarstva. Določanje razmerja lastnih sredstev s tujimi se mi zdi tudi takega značaja, da se da kaj lahko obiti in se ne doseže pravi namen zakonskih predpisov. Poleg tega je v našem projektu razmerje sploh prenizko 1:5 (drugod 1:10 in še več).

Veliko več smisla pa kažejo določila o bančnih aktivih. Skoro vsi bančni zakoni imajo določila o tem, koliko morajo obsegati likvidnostne postavke med aktivni. Ta določila so nastala na podlagi dejstva, da cela vrsta bančnih sistemov v normalnih časih ni skrbela dovolj za svojo likvidnost, na drugi strani pa so nastala radi uvažanja smiselnosti v naš denarni sistem, ki tudi ustvarja denar na aktivni strani, ne samo na pasivni. Žiralni denar niso samo vloge bank, ki služijo za nadomestilo običajnih plačilnih sredstev, ampak so tudi krediti bank postali denar, ker jih lahko koristniki uporabijo v nakazilnem prometu. Zato morajo imeti emisijske banke kontrolo nad ustvarjanjem tega denarja.

V nekaterih državah takih predpisov ni treba, ker je že itak tradicionalna likvidnostna politika velebank, toda tudi v teh državah se z ozirom na zahteve popolne kontrole vsega denarnega prometa v najrazličnejših oblikah pojavlja tendenca k zakoniti določitvi likvidnostnih rezerv. V Angliji, kjer vodijo angleške velebanke vendar vsaj za nas razumljivo dovolj veliko likvidnostno rezervo in kjer obstoja trg kratkoročnega denarja kot malokje na svetu, predlaga znani narodni gospodar John Maynard Keynes zakonito določitev odstotka likvidnostnih postavk v primeri z obveznostmi.

Seveda določitev ne sme veljati samo za bilančni dan, kjer že itak obstoja naravna tendenca friziranja bilanc v svrhu lepšega izgleda, ampak za povprečje. Drugače se banke tega ne bodo držale, ker zahteva likvidnost izgube na obrestih, ki bi jih lahko dobile s plasiranjem v donosno aktivo.

Kolikor mi je znano, je bil sistem predpisov o rezervah bank (tako imenujejo nekateri likvidne postavke, ki jih tvorijo: gotovina ali pa naložbe na žiru pri emisijski banki) najprej in najbolj natančno uveden v Združenih državah s predpisi zakona o federalnih rezervnih bankah. Projekt našega zakona iz leta 1931. predlaga 15 % v gotovini in naložbah pri drž. zavodih in Narodni banki. V Ameriki znašajo ti odstotki (naložbe pri osrednjih bankah v primeri z vlogami, takoj plačljivimi in vezanimi) pri takoj plačljivih vlogah 7 do 13 %, pri vezanih vlogah najmanj na mesec dni pa 3 %.

Keynes predlaga v svoji knjigi »A treatise of Money« za takoj izplačljive vloge 15 %, za terminske pa 3 %. Poleg tega naj bi bila Angleška banka po predhodni obvestitvi pooblaščenca spreminjati od časa do časa do razmerje, prvo od 10 do 20, drugo od 0 do 6 %. Predpisi se nanašajo na dnevno povprečje enega meseca. Poleg tega predlaga tudi možnost držanja teh rezerv deloma v notah angleške banke, deloma v žiru pri banki, toda slednji mora znašati najmanj 40 % skupne vsote.

Toda vsa ta določila računajo z važnim dejstvom: zamenljivost aktiv med seboj je popolnoma zasigurana, to se pravi, da se da kratko ročni denar hitro izpremeniti v efekte, ki donšajo več ali efekte, posebno državne v gotovino, kar je važno za potrebe likvidnosti. In končno imajo drugod denarni zavodi kot zadnjo rezervo tudi emisijske banke, ki priskočijo na pomoč v sili s skoro

neomejenimi sredstvi. Pri nas pa je zamrznjenega mnogo in se more omenjena zamenjava izvršiti le z velikimi žrtvami ali odpisi od nakupne vrednosti. Zato je nujno potrebno, če se izvede omenjena dolžnost držanja likvidnih postavk, da se izpremeni tudi položaj na denarnem trgu z radikalno izpremembo kreditne politike Narodne banke. Poleg tega pa se mora poskrbeti tudi drugače za trg državnih papirjev, da bodo tečaji v resnici taki, da bodo državni papirji res likvidnostna rezerva prve vrste, dočim je v sedanjih razmerah likvidnostna rezerva naših denarnih zavodov samo — gotovina, odnosno žiro pri Narodni banki in naložbe pri Poštni hranilnici.

Nekatere bančne zakonodaje imajo določila o višini efektov, ki jih smejo banke kupiti. S tem hočejo preprečiti prevelike angažmane bank v industriji, kar lahko pripelje v industrijskih krizah do zamrznjenja kreditov in s tem škoduje banki, odnosno jo celo imobilizira, če je preveč naloženega v industriji. Toda ravno pri teh določilih se je bati najbolj izigravanja, ker se banke sicer ne udeležijo pri glavnici, odnosno ne kupijo delnic industrije, ampak jo samo kreditirajo, pa lahko z velikimi zneski, kar istotako lahko privede do imobilizacije. Zato imajo nekateri bančni zakoni določila o tem, koliko sme znašati največji kredit posamezni firmi, ki ji ga dajo banke. S tem se hoče doseči razdelitev kreditov na čim več podjetij in s tem se zmanjša tudi riziko, ker je gotovo, da vsi krediti ne bodo skupaj zamrznili. Toda tudi pri tem se dajo določila izigravati z ustanavljanjem raznih fiktivnih družb v svrhu izkoriščanja bančnih kreditov. Sicer so solidni zavodi že v svoji poslovni politiki vpoštevali nevarnost takih kreditov in se jih izogibali, toda tudi pri taki politiki so bile izgube na dnevnem redu. Omejitev kredita do gotove višine ima bolj psihološki pomen za dolžnika, ki ve, da ne bo dobil več novih sredstev od svoje banke. Pomeni pa lahko v nekaterih slučajih oviro za poslovanje banke, odnosno v njenih prizadevanjih za eventuelno rešitev dolžnika. Zato bi morali biti taki predpisi elastični in vezani na posebno dovoljenje kakšnega neodvisnega in strokovnega kontrolnega urada.

V splošnem so predpisi o omejitvah kreditov razumljivi in potrebni, samo ne smejo ovirati bank v njih poslovanju v normalnem obsegu. Veliko lažje se da doseči namen, ki ga imajo ti predpisi s postavitvijo urada, ki bi kontroliral poslovanje bank in imel veto pravico glede takih sklepov uprave, ki bi lahko privedli do imobilizacije zavodov. Tako bi se vseeno vpoštevala načela, ki bi jih drugače morali spraviti v zakonsko obliko.

Naš projekt iz leta 1931. določa največjo višino za en kredit 5% lastnih sredstev, v izjemnih slučajih do 15%.

3. Vodstvo bank. Predpisi glede uprave bank niso enotni, večinoma pa grede za tem, da se poveča odgovornost vodstev zavodov. Ta odgovornost postaja vsak dan večja in predpisi so zlasti nastali radi tega, ker je imelo veliko bank slabo vodstvo, ki se je naravnost pečalo s posli, ki niso v skladu z zakoni, še manj pa z običaji dobrega trgovca.

Med drugimi določili navajamo, da vsebuje norveški zakon določilo, da morajo imeti vlagatelji zavoda v upravi zavoda eno četrtino vseh zastopnikov. Pri nas smo skušali iti po tej poti in so bili na podlagi čl. 5. prejšnjega zakona o varstvu kmetov pri bankah pod zaščito osnovani odbori vlagateljev, ki so imeli posvetovalen glas. Podobno naj bi novi zakon določal zastopstvo vlagateljev, ki naj bi imelo, če že ne odločujoč glas, pa vsaj pravico veta pri bankah.

Z ozirom na potrebe modernega prometa sploh bi bilo potrebno pritegniti k večji odgovornosti tudi vodilno uradništvo bank. To ima sedaj izjemno stališče. Na zunaj je odgovoren upravni odbor, dočim de facto vodi vse posle ravnateljstvo: glavni ravnatelj ali več oseb. Z ozirom na dejstvo, da ne more upravni odbor voditi vseh poslov in da je skoro popolnoma odvisen od ravnatelja, bi se morali pritegniti k odgovornosti tudi vodilni uradniki zavodov, toda istočasno bi se jim morala povečati pravna ingerenca na posle, ki jo faktično že itak imajo. Le na podlagi pravic so možne tudi dolžnosti in odgovornost.

V zvezi s tem navajamo še tole značilnost. Letos je bil v francoski zbornici predložen predlog o zaščiti varčevanja, v katerem se predlaga, da se naj natančno fiksira, koliko upravnih svetnikov sme biti starih 70 let in čez, da ne zaide upravni odbor po svoji sestavi v okostenelost, ki je lahko slaba posledica za vodstvo poslov. Pri nas ta problem ni tako aktualen.

4. Kontrola. Kjer imajo bančne zakone, tam so ponavadi tudi vpeljali kontrolo bank. V večini držav izvršuje to kontrolo poseben bančni urad, n. pr. v Čilu, na Danskem, Norveškem, Švedskem in v Španiji. Ta urad dela sporazumno z notno

banko ali pa je podrejen vladi. V drugih državah, n. pr. na Poljskem in v ČSR, na Japonskem in v Turčiji izvršuje kontrolo naravnost finančno ministrstvo, v Italiji izvršuje kontrolo emisijska banka. V Združenih državah imajo posebnega uradnika »Comptroller of the Currency«, ki ga imenuje predsednik v soglasju s senatom. Ta kontrolira federalne rezervne (emisijske) banke, nacionalne banke, članice federalnega rezervnega sistema, dočim takozvane State banke kontrolirajo one države, v katerih se te banke nahajajo. V Nemčiji imajo poseben kuratorij za bančno obrt, kateremu je podrejen državni komisar za banke. V novejšem času je sploh postala organizacija bank v Nemčiji bolj trdna z ozirom na splošno organizacijo nemškega gospodarstva po skupinah.

Pri nas so bile banke pod nadzorstvom oddelkov za trgovino in industrijo pri banknih upravah, kar pa ni pomenilo mnogo. V drugih državah skušajo po angleškem načinu uporabljati za kontrolo bank zaprisežene revizorje. Kontrola je pa lahko dvojna: ali samo formalna, torej če je knjigovodstvo pravilno ali pa stvarna, ki se razširja na vse poslovanje zavoda. Prve vrste kontrole lahko izvršuje nadzorstveni svet, dočim je druga vrsta kontrole možna samo po strokovnjakih, ki jih jemljejo drugod iz vrst zapriseženih revizorjev. Pri nas imamo sicer tudi poskuse v tej smeri, da bi dobili absolventi ekonomsko komercialne visoke šole pravico do izvrševanja revizije in bi se s tem ustvaril nov poklic gospodarskih revizorjev, toda mnogo je razlogov, ki govorijo proti temu in ni tu mesto, da bi o njih razpravljali. Ni namreč strokovno znanje vse, ampak odločilne važnosti je moralna usposobljenost in neodvisnost. Posebno slednja je v naših razmerah težko izvedljiva.

Toda sčasoma bi le prišli do dobrega kontrolnega sistema, saj se razmere pri nas stalno izboljšujejo. S tem tudi računa projekt našega zakona, ki določa poleg državnih uradnikov za revizorje, oziroma kontrolorje tudi zaprisežene revizorje.

Na drugi strani pa vidimo tudi, da vsa kontrola ni mogla preprečiti polomov denarnih zavodov. Marsikdaj so sicer bili vzroki v drugih razmerah, toda v nekaterih slučajih bi kontrola lahko pomagala. Glavno je pri kontroli, odn. reviziji, da se vrši čimvečkrat, kajti v dobi od ene revizije do druge se lahko stanje temeljito izpremeni. Toda v tem slučaju česte kontrole se kaj lahko le preveč omeji poslovanje bank in bi kontrolorji imeli preveč dela. Tako postaja to težak problem, ki je za vsako državo drugačen in bo treba pri nas mnogo strokovnega razpravljanja, dokler ne pridemo tu do jasnih smernic za bodoče delo.

5. Publiciteta. Pri kontroli, odn. reviziji je nujno potrebno tudi, da se poveča publiciteta. Objavljanje bilanc je nujno potrebno, toda prvič morajo te bilance biti izredno pregledne, za kar je treba izdelati posebno shemo. Vzglede za to shemo imamo dovolj in tudi za našo državo je sestavil umrlí Stanislav Kukla v svoji knjigi »Zaštita ulagača« prvo tako shemo že leta 1924.

Druga zahteva pri bilancah pa je ta, da se ne objavljajo samo za 31. december vsakega leta, ko je razumljiva tendenca k friziranju, ampak v manjših razdobjih: četrtletno, dvomesečno ali mesečno. Naše banke morajo že sedaj pošiljati mesečne podatke Narodni banki, ki bi lahko to delo reorganizirala na širši podlagi z bolj natančnimi podatki. Seveda pa se morajo ti podatki tudi objavljati, po možnosti čimbolj razčlenjeno. V naši gospodarski javnosti je sicer malo ljudi, ki znajo čitati bilance, toda saj imamo tu pristojne urade in Narodno banko samo, ki je interesirana na njih, da dobi iz njih potrebne migljaje za svojo kreditno in valutno politiko. Iz vsega tega je razvidno, kako komplicirano je vprašanje bančne zakonodaje. Banke niso samo del narodnega gospodarstva, ampak življenski živec za ves kreditni sistem, ki je podlaga našemu gospodarstvu. Zato je njih vloga večja kot bi izgledalo po drugih znakih sodeč, recimo n. pr. z ozirom na število zaposlenih oseb. Niti ena država na svetu si ne more v sedanji dobi razvitega kapitalizma privoščiti luksuza, da je brez dobrega denarnega in bančnega sistema. Vsepovsod vidimo energične napore, da se ne uničijo temelji sedanjega kreditnega sistema, in ogromno od vsote, ki jih žrtvujejo razne države za vzdrževanje svojega denarstva in ogromne so vsote, ki so jih dale ob pretečih polomih za vzdrževanje kreditnega aparata, zavedajoč se, da sloni na zaupanju ves kreditni sistem, na kreditnem sistemu pa vse ostalo gospodarstvo.

Naše denarstvo se nahaja v težki krizi. Toda če že ni razumevanja za sanacijo tega stanja, naj vsaj dobimo nov bančni zakon, ki bo ustvaril podlago delovanju dobrih denarnih zavodov, katerim naj pomaga pridobiti zopet nazaj zaupanje ljudstva.

D. P.

TRGOVSKO ŽIVLJENJE LJUBLJANE PRED STO LETI

Trgovine na Mestnem trgu

Mestni trg je do danes v bistvu ohranil podobo, kakršno je imel pred sto leti. Lepo se vrsté v lahko zaokroženem loku stare patricijske hiše od rotovža, kjer je trg najširši, do najožje njegove točke pod Trančo. Po navadi imajo te hiše v pročelju le 3—4 okna: te so sezidali ali imeli v lasti meščani; druge, obširnejše, s 5—8 oken na trg, so pa bile plemenitaške hiše, n. pr. bivša Galetova št. 2 poleg rotovža (konec 18. stoletja v lasti Karla pl. Strahlendorfa), Hamannova, prej Zeschkova hiša št. 8 (sezidal l. 1506. grof Hanns de Lanthieri, l. 1800. v lasti Leopolda pl. Zergollern), Skabernetova hiša št. 10 (sezidal škof Tomaž Hren, lastnik l. 1800. Anton pl. Reja), Urbančeva hiša št. 14 (1800: Leopold baron Rastern), Kendova hiša št. 17 (1790: Daniel in Josip baron Erberg).

Na Mestnem trgu je bilo pred 100 leti vse bolj živahno trgovsko življenje kakor danes, ko se je središče mesta pomaknilo proti severozapadu. Tu je bil dnevni trg, kjer so se od Hamannove hiše do rotovža in odtod naprej do stolnice prodajali kmetski pridelki in živila razen mesa in rib. (To življenje nam živo predstavlja lepa Ruppejeva slika iz l. 1880.) Zato so bile na Mestnem trgu in v sosedni Špitalski (danes Stritarjevi) ulici, ki je bila glavni dohod do njega, nameščene skoraj vse znamenitejše ljubljanske trgovine — razen žitnih in spedijskih, ki so imele svoj sedež v Kapucinskem predmestju in Gradišču.

Po aktih ljubljanskega mestnega arhiva iz l. 1830.—1840., operatu o ljubljanskem ljudskem štetju iz l. 1834., po tiskanih imenikih hišnih posestnikov ljubljanskih iz l. 1805., 1815., 1833. in 1840., slednjič po uradnih šematizmih iz l. 1837.—1847. se je v naslednjem napravil poskus, rekonstruirati sliko tedanjih trgovin in prodajaln na Mestnem trgu.

Začnimo s prvo hišo, desno od mestne hiše, tedanjo **Galletovo hišo št. 2**, ki pa je danes last mestne občine ljubljanske. V njej je bila od l. 1780.—1794. ljubljanska glavna pošta. L. 1795. se je preselila v hišo Andreja Maliča star. na Dunajski cesti 19 (danes št. 12 in 14). Za Strahlendorfam sta bila lastnika hiše (tedaj št. 190) trgovca Anton in Franc Damjan. Od zadnjega jo je kupil l. 1817. trgovec Franc Galle, sin mestnega sodnika Nikolaja Galleta iz Kranja. V lasti Galletove rodbine je ostala hiša do l. 1891., ko jo je kupila mestna občina ljubljanska. V tej hiši je imela svoje prve poslovne prostore **Kranjska hranilnica**, ustanovljena l. 1822., dokler se ni preselila l. 1840. v novozgrajeno poslopje na Poljanski cesti 74/75, današnja finančno direkcijo (Poljanska cesta 2). V Galletovi hiši je bila do l. 1833. tudi tiskarna **Ignacija pl. Kleinmayrja**; v tem letu jo je lastnik preselil v lastno enonadstropno tiskarniško poslopje, ki ga je sezidal na vogalu Kolodvorske in Dolge (sedaj Dalmatinove) ulice.

Sosedna hiša št. 3 je bila last **Josipa Stroja**, od l. 1853. pa Jere Strojave, poročene Bežkove (Bescheg). V njej je bila še v dobi francoske zasedbe (1809.—1813.) knjigarna Viljema Korna in tiskarna **Friderika Egra**. L. 1830. je imel tu svojo prodajalno **Josip Karinger**, tedaj še urar, ki si je pa kmalu ustanovil (1836.) kramarijo, pozneje pa galanterijsko trgovino v Zeschkovi hiši na Mestnem trgu 8.

Naslednja hiša št. 4 je bila od davna v lasti različnih ljubljanskih lekarnarjev, ki so imeli tam lekarno pri »Zlatem samorog«. Bili so to France Gloria, v francoski dobi Josip Friderik Wagner, potem (okoli 1834.) Sigmund Graf, od l. 1841. pa Albert Ramm, ki je bil hišni lastnik do l. 1877. »Zlati samorog« je videti še danes nad vhodom v današnje Trnkoczyjevo lekarno.

Hiša št. 5 je bila last kavarnarja Eduarda Coloretto, od l. 1840. pa Viktorja Coloretto. V njej je bila znana in priljubljena kavarna, ki so jo od začetka 19. stoletja vodili Coloretti (1805: Franc, 1829: Eduard Coloretto). Delovala je do l. 1860. Pozneje je bila v tej hiši kramarija Ivana Supančiča, za njim se je vselil iz št. 7 knjigar Jurij Lercher, doma iz Celovca, ki je postal tudi lastnik hiše.

Sosedno hišo št. 6 je imel v lasti trgovec in tvorničar Valentin Zeschko, od l. 1845. pa že Peter Simonetti, ki je imel tam tudi svojo juvelirsko trgovino; nadaljeval jo je sin Ferdinand.

Tudi hiša št. 7 je bila last Valentina Zeschkova, ki jo je podedoval od očeta Franceta in matere Terezije, roj. Herrmann. Okoli l. 1853. pa jo je kupil steklar Franc Resman, doma iz begunjske okolice, a izučen v Straßburgu na Koroškem. L. 1877. je že bila last njegovega sorodnika Franceta Kollmanna. V tej hiši je bila od l. 1845. knjigarna Jurija Lercherja, od l. 1853. steklarska prodajalna Resmanova, pozneje pa Kollmannova.

Veliko hišo št. 8 (današnje Hamannovo) je imel prav tako v lasti steklar Franc Zeska.* Kupil jo je l. 1802. od Leopolda pl. Zergollerna. V njej so bile Zeskova prodajalna stekla, trgovina z deželnimi pridelki Terpene in Fabriotti (1827.—1842.), galanterijska trgovina Franceta Hojnika (Hoinig), urar Simon Lačovnik in knjigar Leopold Paternolli. Okoli l. 1840. je tu odprl galanterijsko trgovino Josip Karinger, l. 1866. pa trgovino s perilom Karl Josip Hamann, rojen v Köpenicku pri Berlinu.

Sosedna hiša št. 9 je bila dolga leta v lasti Strojrove rodbine. Tu je izvrševal že izza francoske dobe manufakturno trgovino Anton Stroj, za njim pa Ivan Svetie (Svetitz). Od l. 1858. je bil lastnik hiše znameniti slikar Miha Stroj.

Veliko hišo št. 10 so imeli po vrsti v lasti rodbine pl. Reja, Friedrich, Paschali in Pammer. V njej so bile manufakturna trgovina Boštjana Friedricha (že v francoski dobi), okoli 1827.—1837. enaka trgovina Ivana Tybena, od l. 1839. pa Mihe Storfa. V novejšem času (1883) sta ustanovila tu brata Avgust in Edvard Skaberné svojo manufakturno trgovino ter postala tudi lastnika hiše.

Hiša št. 11 je bila, kakor hiša št. 4, lekarniška hiša. Tu je imel lekarno »k Mariji Pomagaj« lekarnar Janez Knurr (že konec 18. stoletja), za njim Franc Sal. Raab. Po poroki z Raabovo hčerko Frideriko je pristopil v hišo in lekarno okoli l. 1834. poljski emigrant in lekarnar, pozneje tudi mestni svetovalec Franc pl. Gromadzki. Ko se je ta umaknil v svojo graščinico pri Kamniku, je prevzel lekarno neki Berschel, za njim sta jo vodila lekarnarja Gröschl in Swoboda.

Hiša št. 12 je bila najpozneje od l. 1817. last Alojzija Cantonija (nad vhodom so še danes vklesane črke L. C. = Luigi Cantoni in let-

* To je prvotna pisava Zeschkove rodbine, ki izvira iz vasi Sadeka na Češkem.

nica 1817), ki je bil doma iz kraja Oleio v Italiji. Prej je bila hiša last tiskarja Ivana Relzerja, ki mu je bil tiskarno in hišo l. 1803. prodal Andrej Gassler. V hiši je imel Alojzij Cantoni star. že v francoski dobi, torej najpozneje že l. 1813. svojo manufakturno trgovino. Nadaljeval jo je njegov sin Alojzij Cantoni ml. do l. 1880. Njegov sin Viktor Cantoni pa se je preselil v Florijansko ulico št. 25, kjer je odprl trgovino s špecerijskim blagom.

Sosedna hiša št. 13, zadnja na levi strani Mestnega trga, je bila l. 1834. še last trgovca Ignacija Bernbacherja, od l. 1840. pa trgovca in špediterja Jakoba Friedricha. V isti hiši je bila pozneje (1851.) tudi manufakturna trgovina Karla Wanischja.

Naslednja hiša št. 14 (po starem številjenju, danes Stari trg 1) je spadala že l. 1834. in spada tudi danes pod Stari trg, zato se povrnemo na drugo (desno) stran Mestnega trga, ki se pričinja pri hiši št. 234 (danes Mestni trg 14) na vogalu Tranče.

Hiša št. 234 je bila l. 1805. last trgovca Janeza K. Jagra, ki je imel v njej tudi svojo manufakturno trgovino. Poleg nje je bil urar Josip Schaffer. Okoli l. 1834. je prešla hiša v last trgovca in bankirja Gustava Heimanna, ki je imel v njej manufakturno trgovino in menjalnico. V sedemdesetih letih ga je nasledil trgovec z manufakturno Janez Jamšek, še pozneje pa Feliks Urbanc.

Sosedna hiša št. 235 (danes št. 15) je bila last trgovca Josipa Cillyja, ki je imel v njej svojo špecerijsko trgovino in prodajalno južnega sadja. L. 1860. je kupil hišo Lovrenc Mikusch, doma iz Notranjskega, ki je bil že l. 1839. ustanovil prvo večjo izdelovalnico dežnikov in sončnikov v Ljubljani. Le še 5 let, pa bo trdka lahko praznovala stoletnico obstoja.

Naslednji hiši št. 236 (danes št. 16) je bil že od l. 1798. lastnik trgovec Leopold Frörentlich, čigar špecerijsko trgovino je l. 1827. prevzel Edmund pl. Andrioli; za njim jo je imel Ivan Pickhardt. Od l. 1860. je bila hiša last trgovca Sigmunda Schneiderja, čigar hčerko Virginijo je pozneje poročil steklar Franc Kollmann in podedoval tudi to hišo.

Velika hiša št. 237 (danes št. 17) kaže že s svojim pročeljem (7 oken), da je bila nekoč plemenitaška hiša. Toda že v francoski dobi je prešla od Josipa barona Erberga na trgovca Ivana Aichholzerja, po rodu iz Beljaka, od njega pa l. 1831. na njegovega sina Josipa Aichholzerja. Bila je tedaj in še dolgo potem največja manufakturna trgovina v Ljubljani. V tej hiši sta začela l. 1834. poslovati gremialna trgovska šola in zasebno trgovsko učilišče, oba pod vodstvom Jakoba Mahra. Ostali sta v njej do l. 1860. V to hišo je l. 1866. vselil Rečan Ivan Giontini svojo knjigo-veznico in knjigarno.

V sosedni hiši št. 238 (danes št. 18), ki je bila prešla od Josipa Luckmanna v last trgovske rodbine Schantlovih, je bila nekaj časa (od 14. X. 1815.) manufakturna trgovina Josipa Luckmanna, ki jo je prevzel Franc Schantel. Od l. 1847. je imel v njej manufakturno trgovino Sigmund Schneider, čigar sinovi pa jo niso nadaljevali. Eden izmed njih, Rudolf Schneider, je postal konec 19. stoletja lastnik slovite III. kavarne v dunajskem Pratru.

Naslednja hiša št. 239 (danes št. 19) je bila že od l. 1787. last trgovca Ivana K. Hartla, od l. 1818. pa njegove hčerke Jožefe, por. Laurin.

L. 1836. je to hišo kupil Franc Gregel, a izvrševal v njej svojo manufakturno trgovino le kratek čas. Greglovi so bili stara in zelo premožna ljubljanska trgovska rodbina. Imeli so tudi hišo v Frančiškanski ulici 9 (danes last Učiteljske tiskarne). V sorodstvu so bili s Krisperjevo in Samassovo rodbino. Po smrti Franca Gregla star. (1836.) sta izvrševala za časa mladostnosti njegovega sina Franceta Gregla ml. (roj. l. 1831.) manufakturno trgovino trgovca Ivan Jurij Scribe, za njim pa Karl Pachner. Tudi knjigarna Paternolli je bila nekaj časa v tej hiši. Pozneje je imel tu svojo špecerijsko trgovino Valentin C. Suppan.

Hiša št. 240 (danes št. 20), na vogalu Krojaške ulice, je bila l. 1805. last trgovca Boštjana Kristjana (Christian), l. 1834. pa Matevža Krašovca. Tu je izvrševal že izza l. 1824. svojo kramarijo Matevž Krašovec (Kraschowitz), ki jo je njegov sin Janez Krašovec (ljubljski ljudski humor ga je krstil za »Janeza Klobaso«, ker je bil hud čestilec tega domačega proizvoda) preustrojil v prvo in največjo galanterijsko trgovino v Ljubljani. Manufakturno blago pa je v tej hiši prodajal od l. 1836. Martin Sonec, ki se je od preprostega sejmarja povspel do bogatega trgovca. Krašovčevo galanterijsko trgovino je prevzel l. 1868. (25. VIII.) Dunajčan Ferdinand Melhijor Schmitt, ki se je pa okoli l. 1878. preselil v Špitalsko ulico št. 277.

Na nasprotnem voglu Krojaške ulice je bila hiša št. 259 (danes št. 21) l. 1805. last trgovca Josipa Altona, l. 1837. pa Silvestra Homana. Tu je imel l. 1831. manufakturno trgovino Ivan Schreyer; ko se je l. 1837. preselil v Špitalsko ulico, mu je bil naslednik trgovec Josip Hofbauer. L. 1864. je kupil hišo trgovec Bazilij (Vaso) Petričič, r. 1839. v Sarbu v Vojni krajini, poročen z Ljubljancanko Marijo Perdanovo in v njej ustanovil prvo slovensko galanterijsko trgovino, prav nasproti Krašovčevi.

Hiša št. 260 (danes št. 22) je bila v začetku 19. stoletja last velikega trgovca Franceta Ks. Damijana (prav kakor hiša št. 2), za njim ji je bil lastnik veletrgovec, industrijalec, podjetnik in bogataš Gašper Kanduč, ki se je bil priselil iz Kranja, od l. 1840. pa že Franc Ks. Souvan, ki je bil l. 1834. prevzel Dežmanovo manufakturno trgovino v Špitalski ulici, a jo je l. 1840. prenesel v hišo št. 260 na Mestnem trgu. V tej hiši je bila prej špecerijska trgovina Mihe Kuka, nekaj časa (1837.—1840.) tudi špedicijska trgovina Lamberta Karla Luckmanna. Souvanova manufakturna trgovina je ostala v tej hiši do svetovne vojne.

Sosedna hiša št. 261 (danes št. 23) je bila dolgo časa v lasti trgovske rodbine Pillerjevih, ki so imeli v njej že od začetka 19. stoletja svojo špecerijsko trgovino (Jožef Serafin Piller, nato njegova vdova Alojzija). Ker se je Serafinov sin posvetil uradniški službi (bil je deželno-sodni svetnik), je špecerijsko trgovino po l. 1840. izvrševal ondi Nikolaj Grumnik, za njem pa njegova vdova Marija. L. 1863. je to trgovino prevzel Janez Tavčar (Tauscher), doma iz Zgoše pri Begunjah ter uvedel tudi delikatesno trgovino, ki je bila tedaj najznamenitejša v Ljubljani. Po njegovi smrti je prešla trgovina »pri modri krogli« v roke trgovca Henrika Wenzla, ki je imel tudi v sosedni hiši št. 262 špecerijo in drogerijo.

Veliko štirinadstropno palačo št. 262 (danes št. 24) je iz dveh starih hiš sezidal konec 18. stoletja trgovec Matevž Mülle. V njej so imeli manufakturno trgovino imenovani Matevž Mülle in njegov sin Jurij

Mulle, od l. 1824. pa Henrik Gunzler. L. 1850. se je vselil vanjo Josip Pleiweiss, po rodu iz Kranja; za njim so jo nadaljevali Souvanovi pod firmo »J. Pleiweissa nečaki«. Tu je bila, kakor že omenjeno, od l. 1870. tudi špecerija in drogerija Henrika Wenzla. Med svetovno vojno je zasedla vse prostore tvrdka Leo Souvan, ki se je preselila iz hiše št. 260 (št. 22).

Sosedna dvonadstropna hiša št. 263 (danes št. 25) je bila do začetka 19. stoletja last kostanjeviške komende; l. 1805. jo je imel v lasti žitni trgovec Tomaž Podržaj; l. 1834. pa je prišla v last Filipa Jakoba Wallanda, bivšega trgovskega ravnatelja trgovske tvrdke Alborghettijeve, ki je l. 1834. tu ustanovil svojo špecerijsko trgovino. Poleg nje je bila v hiši tudi manufakturna trgovina Antona Ernesta Seegerja. Pozneje se je vselil zlatar Josip Tambornino in trgovec z manufakturno Ledenig.

Zadnja hiša na Mestnem trgu, že na vogalu Špitalske ulice, je bila dvonadstropna, zelo razsežna hiša št. 264 (sedaj št. 26). Na to hišo se je bil l. 1758. priženil Italijan Maria Angelo Alborghetti ter ustanovil znamenito trgovino Alborghettijevih v Ljubljani. Njegov sin Jožef Alborghetti, poročen z Jožefo Primčevo, pa je imel samo hčerke. Izmed njih se je Josipina l. 1837. omožila z Antonom Krisperjem. Krisper je že l. 1834. prevzel špecerijsko trgovino od vdove Josipine Alborghettijeve, hiša pa je šele pozneje prešla na Krisperjeve. V tej hiši je nekaj časa tudi Franc Gregel star., poročen z Marijo, drugo hčerko Josipa Alborghettija, izvrševal svojo manufakturno trgovino.

Naziv Mestni trg je v starih časih segal čez današnjo mejo, ki neha pri Špitalski ulici; pod Mestni trg so šle vse hiše, tja do stolnice. Zato omenjamo tudi še tiste trgovine, ki so bile v hišah, ki jim je današnja označba »Pred škofijo«.

Krisperjevi hiši št. 265 nasproti je stala na desnem voglu ozke Špitalske ulice, daleč pomaknjena v sredo današnje Stritarjeve ulice, dvonadstropna hiša št. 278. To hišo so po potresu podrli, nje prostor pa porabili za razširjenje Stritarjeve ulice. Bila je l. 1834. last Marije Vogou, vdove bogatega, l. 1813. umrlega trgovca Lenarta Vogou. Špecerijska trgovina se je pod tvrdko vdove Vogou vodila do l. 1851. L. 1860. jo je prevzel trgovec Jakob Vosou, za njim pa jo je vodila njegova vdova Ivana Vosou.

Sosedna hiša št. 279 (na njenem mestu stoji danes trinadstropna hiša, Pred škofijo 1) je bila l. 1805. last Franca pl. Steinhoffena. V njej je od l. 1830. izvrševal špecerijsko trgovino in špedicijo Josip Schantel.

Naslednja hiša št. 280 (danes Pred škofijo 2) je bila v začetku 19. stoletja last knjigarja Ivana Jurija Lichta, ki je imel v njej tudi svojo knjigarno. Pozneje je prešla v last Josipa in Amalije Schantel. Josip Schantel je z njo razširil svojo špecerijsko trgovino na št. 279. Hiši št. 279 in 280 je l. 1878. kupil trgovec z galanterijo Ferdinand Melhijor Schmitt. V njih je še danes galanterijska trgovina tvrdke F. M. Schmitt.

Zadnja proti škofijskemu dvorcu je bila hiša št. 281 (sedaj Pred škofijo 3). Ta hiša je bila po polovici last Codellijevega kanonikata, po polovici pa Frančiške grofice Stubenbergove. V njej je imel od l. 1831. špecerijsko trgovino Josip Šparovic, od l. 1841. dalje pa Vincenc pl. Renzenberg. L. 1865. se je tu ustanovil trgovec s špecerijskim

blagom Josip Kordin, ki je postal tudi lastnik hišne polovice baronice Stubenbergove.

Pri tej hiši neha sklenjena vrsta trgovin na starem Mestnem trgu. Na nasprotni strani, tam kjer je stal staroslavni prvi ljubljanski hotel pri Bidelmannu (Wilder Mann), sta bili le dve trgovini, in sicer v hiši št. 311 (danes Pred škofijo 18), ki jo je imel v lasti pasar Matevž Tonia. Tu je imel l. 1847. špecerijsko trgovino Janez Kordin. V sosedni Mrakovi, pozneje Škofičevi hiši št. 312 (danes Pred škofijo 19) je bila stara, že v začetku 19. stoletja cvetoča manufakturna trgovina Andreja Ješenaka (Jeschenagg), ki jo je vodila do l. 1847. njegova vdova Karolina.

Od trgovin, ki so obratovale pred 100 leti na Mestnem trgu, so se do danes držale samo Souvanova in Krisperjeva trgovina; od trgovin, ki so bile ustanovljene pred 90 leti, samo Mikuscheva prodajalna dežnikov. Če ne gledamo na lastnike, ampak na podjetja, bi se v to vrsto starih podjetij, in sicer kot najstarejša, dala uvrstiti Trnkoczyjeva lekarna pri zlatem samorogu.

Dr. R. Andrejka

POTA IN CILJI NAŠEGA GOSPODARSTVA

(Nadaljevanje)

Mak.

Mak, ki ga goje na jugu naše države, so prenesli iz Azije na Balkan Turki. Mak delimo v glavnem: v mak, ki ga gojijo izključno za seme in v mak, ki daje poleg semena glavni proizvod — opij.

V nekaterih naših severnih krajih pridelujejo mak v svrhu pridobivanja semena kot pridatek jedi; opijski mak pa uspeva le v Južni Srbiji.

Radi povoljnega podnebja je mak kakovostno v Južni Srbiji izvrsten in po oceni strokovnjakov najboljši med vsemi vrstami na svetu. Naš mak vsebuje 18 % morfina; turški, kitajski, perzijski in indijski pa ima največ do 14 % morfina.

Mak je nežno zelišče in njegov pridelek je odvisen predvsem od vremenskih prilik.

Iz maka pridobivajo opij na ta način, da zasekajo steblo na rastlini. Ko je steblo narezano, izteče preko noči iz zarez gosta, smolnata snov, ki na zraku polagoma počrni. To smolnato snov potem na poseben način odstranijo od rastline. To je surov opij, ki ga nato suše.

Mak sejejo konec oktobra. Še pred zimo vzklije in v takem stanju prezimi. Če je zima preostra in je premalo snega, pozebe. Pomladi raste in aprila cvete. V mesecu maju dozori. Nato zelišče poberejo, posuše, stolčejo in dobe seme. 1 ha z makom obdelane zemlje da povprečno 10—15 kg surovega opija in do 70 kg semena.

Nekdaj je bilo gojenje maka v Južni Srbiji jako razvito. Trdijo, da je znašal pred vojno pridelek surovega opija letno povprečno 200 do 220 tisoč kg. Prva povojna leta pa je pridelek dosegel le 120 do 130.000 kg, pozneje pa je nazadoval na 50—60.000 kg. Vzroke tega velikega padca pridelka iščejo nekateri v izseljevanju Turkov, ki so bili pravi strokovnjaki v gojenju maka. Novi naseljenci niso znali prav gojiti maka, pa tudi oblast je posvečala gojitcem maka premalo pažnje.

Središča gojenja maka v Južni Srbiji so zlasti kraji: Tikveš, Veles, Prilep, Stip, Kumanovo.

Površina, zasejana z makom je v poslednjih letih znašala:

1928.:	13.222 ha
1929.:	12.000 ha
1930.:	12.990 ha
1931.:	11.600 ha
1932.:	6.600 ha

Pridelek surovega opija pa je znašal:

1926.:	100.000 kg
1928.:	185.000 kg
1929.:	38.000 kg
1930.:	150.400 kg
1931.:	58.650 kg

V naši zunanji trgovini surovi opij z ozirom na sorazmerno majhen pridelek ni prišel mnogo do veljave in je znašal:

1926.:	87.531 kg v vrednosti	46.6 milij. Din
1928.:	146.582 kg v vrednosti	107.1 milij. Din
1930.:	36.269 kg v vrednosti	27.1 milij. Din
1931.:	21.946 kg v vrednosti	17.5 milij. Din
1932.:	15.881 kg v vrednosti	14.5 milij. Din

Naša izvozna trgovina z opijem se je vršila do 1929. največ po posredništvu grških trgovcev. Po tem letu se je nekaj tvrdk iz Grčije preselilo v našo državo, deloma pa je nekaj naših tvrdk dobilo neposredno zvezo z inozemstvom in je tako skoraj povsem prenehalo grško posredništvo.

Zgledj za bodočo proizvodnjo maka niso ugodni in se bo morala površina, zasejana z makom, skoraj gotovo, še znižati.

Vzrok temu slabemu izgledu za bodoče gojenje maka so predvsem sklepi opijske konference v pogledu nadzorstva industrijske proizvodnje opija, ki se je vršila leta 1931. pri Društvu narodov. Kakšen bo položaj proizvodnje maka v bodoče, sledi iz sklepa, ki ga je omenjena konferenca napravila. Dovoljena je bila industrijska proizvodnja maka okrog 4.000 mtc. Temu sklepu mora slediti padec proizvodnje maka, kar se je n. pr. pri nas v letu 1932. deloma že zgodilo, ko je zasejana površina nazadovala od 11.600 ha v letu 1931. na 6.600 ha v letu 1932.

Sklep omenjene ženevske konference je osnovan na načelu, da se mora tvorniška proizvodnja opija prilagoditi potrebam dovoljene in zakonite svetovne trgovine z opijem, in sicer na podlagi cenitve, ki jo izvrši tajništvo Društva narodov pod nadzorstvom posebnega odbora. Količina opija, ki jo bo smela proizvajati vsaka država, bo omejena na količino lastne potrebe in na zakonito dovoljeni izvoz.

Ti sklepi so pri nas privedli do uvedbe monopola na izvoz opija, ki je bil poverjen Priv. delniški družbi za izvoz poljedelskih proizvodov kraljevine Jugoslavije.

V bodoče torej ni izgleda za razvoj proizvodnje maka, ki je dajala velikemu številu prebivalstva na našem jugu zaslužka, ker je z ženevskim sklepom odvzet vsak vpliv zasebne trgovine na tržišče in tovarniško proizvodnjo. Zato bi bilo potrebno, da se odvišna proizvodnja maka opusti in razširi proizvodnja kake druge vrste industrijskega zelišča, ki na jugu uspeva.

Hmelj

Hmelj je industrijsko zelišče, ki se uporablja za predelavo v pivo. Proizvodnja hmelja je pričela pri nas, v Savinjski dolini in v slavonskih naselbinah Dolnje Bačke, v drugi polovici preteklega stoletja. Prav razvila pa se je šele nekako 1904., ko je površina, zasejana s hmeljem znašala 600 ha, z okrog 2.500 mtc. pridelka.

Po kakovosti je najboljši savinjski hmelj. V Savinjski dolini goje hmelj jako dobre kakovosti, takozvani zlatozeleni južnoštajerski golding. Preko 90% hmeljskih nasadov v Savinjski dolini, je te vrste. Ta vrsta hmelja je bila prenešena iz Anglije, in po mnogoletnih poizkusih so 1886. strokovnjaki ugotovili, da za vremenske ter zemljiške prilike Savinjske doline najbolj odgovarja vrsta »golding«, ki je izborna za izdelavo najfinejšega piva svetle barve.

Površina zasejana s hmeljem je bila pred vojno le majhna in je med vojno močno nazadovala; a je že od 1921. do 1925. znašala povprečno 1.780 ha; — 1926.: 4.256 ha; — 1927.: 9.167 ha; — 1928.: 9.288 ha.

To so bila za naše hmeljarstvo konjunkturna leta, ko se je površina zasejana s hmeljem naglo dvigala in s tem primerno tudi pridelek. Od leta 1929. pa je pod pritiskom ogromnega padca cen na svetovnem hmeljskem tržišču, pričela s hmeljem zasejana površina nazdovati in je znašala pri nas 1929.: 6.312 ha; — 1930.: 3.225 ha; — 1931. pa 3.027 ha.

Pri nas, v Sloveniji, je upadla površina od prilično 2.200 ha v letih 1927. do 1929., za 1.200 ha v letu 1931. V Bački je bil padec še hujši. Tam je padla površina od povprečno 6.600 ha v letih 1927. do 1929. na 827 ha v letu 1931.

Temu primerno je nazadoval tudi pridelek hmelja, in sicer v Sloveniji od najvišje proizvodnje v konjunktornih letih, ko je znašal 1929.: 24.312 mtc, 1931. pa le 8000 mtc. Bačka je v pridelku hmelja še jače upadla in sicer od najvišje proizvodnje v letu 1928., ko je bil pridelek 33.133 mtc. na 2000 mtc. v letu 1931.

Kako ogromno so nazadovale cene hmelja, je razvidno iz dejstva, da je cena hmelja znašala pri nas v dobi hmeljske konjunktore, 1926. do 1928. povprečno 7000 do 8000 Din za 1 mtc, a da je dosegla celo do 12.000 Din za 1 mtc. Po padcu cen, pa so dobili hmeljarji za 1 mtc, n. pr. v letu 1931. le 600 do 800 Din. Le malo kateri poljedelski proizvod je tako katastrofalno nazadoval v ceni, kot je nazadoval hmelj. Stanje našega hmeljarstva se je tako poslabšalo, da je gojenje tega industrijskega zelišča pri nas izredno mnogo izgubilo na važnosti v poljedelstvu in v trgovini.

Tako, kot pri nas, je cena hmelja močno upadla tudi v ostalih državah, ki goje, ali, ki trgujejo s hmeljem. Tako je bila n. pr. v Nemčiji cena za prvovrstni hmelj leta 1927.: 700 Mark za 1 mtc, in je nazadovala do leta 1930. na 200 Mark za 1 mtc; srednje vrste hmelj pa je upadel celo na 70 do 100 Mark.

Na Češkoslovaškem je padla cena hmelja od 500 Kč pričetkom 1930. na 150 do 300 Kč, po kakovosti hmelja.

Preokret v cenah hmelja na svetovnem tržišču je zlasti težko prizadel našo hmeljsko trgovino, ki je v veliki meri navezana na izvoz.

Domača potreba po hmelju je relativno jako majhna in znaša le 1700 do 1800 mtc, pri potrošnji piva 650.000 hl. Danes, ob znatnem padcu proizvodnje piva, pa je potreba po hmelju še manjša, 50% od te potrebe

po hmelju pa je naša pivovarska industrija uvozila iz inozemstva, — in to pri domači proizvodnji 45.800 mtc. v letu 1929. in 10.000 mtc. v letu 1931. Pivovarska industrija je uvozila hmelja leta 1929.: 950 mtc; 1930.: 720 mtc; 1931. pa 841 mtc.

Veliko količino pridelka je bilo treba izvoziti.

Izvoz hmelja je znašal:

1926.:	31.500 mtc. v vrednosti	206,517.000 Din
1927.:	40.960 mtc. v vrednosti	197,600.000 Din
1928.:	56.832 mtc. v vrednosti	226,000.000 Din
1929.:	32.790 mtc. v vrednosti	48,700.000 Din
1930.:	27.760 mtc. v vrednosti	21,600.000 Din
1931.:	15.760 mtc. v vrednosti	11,850.000 Din
1932.:	16.530 mtc. v vrednosti	13,227.000 Din

Po količini kaže izvoz hmelja dokajšen padec, naravnost ogromen pa je v zgorajšnjem razdobju padec izvoza po vrednosti, to je za 193,290.000 dinarjev, odnosno 93,5%. — V količino izvoza v poedinih letih je všteti tudi izvoz zalog iz prejšnjih sezon.

V našem izvozu hmelja je zavzemala prvo in odlično mesto — Nemčija, v katero je znašal izvoz:

1927.:	31.858 mtc.	1930.:	16.060 mtc.
1928.:	39.911 mtc.	1931.:	5.350 mtc.
1929.:	20.631 mtc.	1932.:	10.530 mtc.

Drugo mesto v našem izvozu hmelja je zavzemala Češkoslovaška z izvozom:

1927.:	7.543 mtc.	1930.:	3.718 mtc.
1928.:	12.393 mtc.	1931.:	1.516 mtc.
1929.:	5.192 mtc.	1932.:	1.340 mtc.

Na tretjem mestu v izvozu našega hmelja je bila Avstrija, v katero smo izvozili:

1927.:	487 mtc.	1930.:	5.570 mtc.
1929.:	5.333 mtc.	1931.:	1.833 mtc.

Naslednje mesto v našem izvozu hmelja je zavzemala Francija, majhne količine hmelja pa smo izvozili tudi v Belgijo, na Ogrsko, v Švico in v Rumunijo.

Naša pivovarska industrija iz različnih razlogov, kakor kažejo zgorajšnji podatki, nima kakega posebnega zanimanja za uporabo domačega hmelja, pa tudi ni pričakovati, da bi se pivovarske tovarne v potrošnji hmelja preusmerile in uporabljale več domačega hmelja. Zato je za izboljšanje položaja naše hmeljske trgovine potrebno, da posvečamo več pažnje razvoju izvozne hmeljske trgovine.

Predvsem moramo stremeti za tem, da uvedemo naš hmelj na inozemska tržišča — brez posredništva. Naši hmeljski trgovini so mnogo škodovali razni domači in tuji prekupčevalci in agenti, ki so sklepali kupčije, zatrjujoč, da je cena najboljša; dejansko pa so ponujali za blago vsote pod tržno ceno na svetovnem trgu. V zatiranju takih nereelnih prekupčevalcev, so organizacije našega savinjskega hmeljarstva mnogo storile in budno pazijo za sloves, ki ga uživa savinjski hmelj v inozemstvu. Mnogo našega hmelja smo izvozili v nekatere države, ki so ga potem pod drugim imenom, na primer žateški hmelj, zopet izvozile.

Potrebno je zato, da se naša hmeljska proizvodnja povsem prilagodi zahtevam trgov v pogledu na kakovost, kakor tudi, da se hmeljska trgo-

vina bolje organizira, določi signiranje hmelja v posameznih proizvodnih področjih, ki ga je v Sloveniji izvajalo Hmeljarsko društvo, in uvede uzance, da bo moglo enotno in uspešneje, ko doslej, nastopati v inozemstvu. S strani merodajnih činiteljev pa je potrebno, da uredi tudi vprašanje kreditiranja naše hmeljske trgovine, ki je pretežno izvozna. Taka organizacija in smotreno pospeševanje hmeljarstva, naj prinese naši izvozni hmeljski trgovini zopet ono konjunkturo, ki jo je preživljala pretekla leta.

Sladkorna repa

Sladkorna repa je industrijsko zelišče, ki ga uporabljamo pri izdelavi sladkorja. Pri nas uspeva sladkorna repa v Vojvodini in Banatu.

Površina zasejana s sladkorno repo je znašala: 1926.: 37.110 ha, 1928.: 56.462 ha, v razdobju 1930. do 1932. povprečno 54.500 ha.

Pridelek sladkorne repe pa je bil:

1923. do 1926.: 400.000 ton	1930.: 744.885 ton
1928.: 929.292 ton	1932.: 733.460 ton
1929.: 109.755 ton	1933.: 509.502 ton

Od tega pridelka uporabijo večino naše domače sladkorne tovarne; izvažamo pa sladkorno repo v obliki svežih in suhih rezancev, ki smo jih izvozili:

1926.: 13.170 ton za 15,416.252 Din
1928.: 31.075 ton za 38,645.912 Din
1929.: 38.633 ton za 41,210.843 Din
1930.: 21.919 ton za 19,300.816 Din
1931.: 20.485 ton za 13,277.790 Din

Lan

V naši državi goje lan za seme in za vlakno največ v Savski banovini, in sicer povprečno 6.300 ha, v Vrbaski ban. je z lanom zasejane površine okrog 2.300 ha, v Drinski banovini okrog 2.200 ha. Naša banovina stoji v površini zasejani z lanom na četrtem mestu, s povprečno 1.300 ha; ostale banovine pa imajo povprečno 150 do 300 ha površine z lanom.

Lan delimo v lan za seme in lan za vlakno.

Pridelek lana za vlakno je znašal:

1929.: 9.313 ton	1932.: 10.634 ton
1930.: 10.336 ton	1933.: 9.97 ton
1931.: 9.809 ton	

Pridelek lana za seme:

1929.: 1.379 ton	1932.: 841 ton
1930.: 1.362 ton	1933.: 997 ton
1931.: 710 ton	

Lan je zelišče, ki so ga gojili že v daljnji zgodovinski dobi. Da so že takrat poznali lan, pričajo lanene tkanine v starih egiptovskih grobovih, kjer so z njimi ovite mumije. Tudi stari Grki so nosili lanene obleke.

Pri nas so spoznali lanene tkanine ob prihodu na Balkan in naučili so se boljše izdelave lanenih tkanin od Grkov.

Lan uporabljamo pri nas za domačo predelavo. Le neznamenit del ga uporabi industrija, ostalo pa izvozimo delno v vlaknu, delno v semenu.

Industrija za predelavo lana je pri nas malo razvita, pa bi bilo za narodno-gospodarsko stališče važno, da bi se gojenje lana, in k temu tudi industrija bolje razvila. Mi mnogo lanenega blaga uvažamo; tako smo

n. pr. leta 1931. uvozili: 350 ton lanenega prediva za 11,039.000 Din in 145.7 ton lanene tkanine za 10.646.000 Din. Gojenju tega zelišča bi morali posvečati pri preusmeritvi naše poljedelske proizvodnje več pažnje, v korist poljedelca in v svrhu možnosti upostavitve domače lanene industrije.

Cikorija

Cikorijo, ki jo uporabljajo pri izdelovanju kavinega dodatka, goje pri nas v Savski banovini, zlasti v bačkem, zagrebškem, osješkem in srem-skem območju.

Površina, zasejana s cikorijo, je znašala v razdobju 1926. do 1932. povprečno 750 ha.

Pridelek pa je bil: v razdobju 1926. do 1929. povprečno 9.500 ton; leta 1930.: 13.639 ton, — 1932.: 10.668 ton, — 1933.: 11.722 ton.

Vso količino uporabimo v državi. V svrhu izboljšanja kakovosti cikori-rije, pa seme cikori-rije v manjših količinah tudi uvažamo.

Zdravilna in vonjava zelišča

V naši državi uspevajo ogromne količine vonjavega zelišča, predvsem rožmarina, netve, lavorike, mirte itd., kakor tudi zdravilnega zelišča, — pelina, devisina, srčnice, ivice itd.

Pri nas, v Primorju, in pa v evropskem sredozemsko-morskem ozem-lju, — v Franciji, Španiji in Italiji, — so vremenske prilike za gojenje zdravilnega in vonjavega zelišča jako prikladne. Zato vlečejo Francija, Španija in Italija, ki so gojenje tega zelišča razvile, milijone frankov, pezet in lir letnega dohodka iz tega koristnega zelišča.

Zdravilnega in vonjavega zelišča zberejo tudi pri nas na tisoče vago-nov. Mnogo uporabljajo naše zdravilno in vonjavo zelišče naša domača podjetja za predelavo v zdravilne izdelke in za prodajo v suhem stanju v trgovini.

Uvaževano vlogo pa je igralo to zelišče tudi v zunanji trgovini.

Poleg znatne potrošnje zdravilnega in vonjavega zelišča v domači trgovini in predelavi, smo tega zelišča izvozili:

1925:	2.903.9 tone za 12,490.900 Din
1927.:	2.614.7 tone za 15,942.900 Din
1929.:	2.787.4 tone za 22,933.100 Din
1931.:	2.121.6 tone za 11,129.500 Din
1933.:	2.673.2 tone za 14.140.400 Din

Vso to dobo je bil izvoz, kakor kaže zgorajšnji pregled, skoraj povsem stalen po količini in po vrednosti. To zelišče je skoraj edino v vrsti našega industrijskega zelišča, ki ni utrpelo v izvozu v cenah nikakega znatnega padca.

Izmed vonjavih zelišč, ki jih predelujejo v vonjava olja, so v naši proizvodnji važna:

R o ž m a r i n, — raste kot grm, zlasti na dalmatinskih otokih: Hvaru, Šolti, Visu in Drveniku. Na Hvaru, v krajih Grablje, Brusje, Sv. Nedelja obstojajo rožmarinske zadruga za destilacijo rožmarinovega listja. Pred nekoliko stoletji, ko je pričelo na našem Primorju gojenje rožma-rina, je bilo izdelovanje olja jako enostavno, s krhanjem, in je le težko našlo trg. Sedaj pa je izdelovanje rožmarinovega olja naprednejše in se vr-ši s parno destilacijo. Izvoz rožmarinovega listja je znašal: 1931.: 14 ton za 23.000 Din, 1932. pa 32 ton za 45.000 Din; največ v Nemčijo in v Italijo.

Ivanjščica, ki jo uporabljajo za izdelovanje mrčesnega praška, raste na veliki površini na naših dalmatinskih otokih. Pridelek je znašal 1930. — 700 ton.

Ivanjščico v pretežni meri izvažamo in sicer v cvetu, v koreniki in v steblju, v listu in v prahu. Izvoz je znašal:

1927.:	734 ton	za	8,334.000 Din
1928.:	836 ton	za	17,167.000 Din
1929.:	501 ton	za	9,254.000 Din
1931.:	427 ton	za	4,693.000 Din

Poleg teh smo izvažali tudi druga zdravilna in vonjava zelišča. Med drugim smo izvozili:

Kadulje: 1931.: 796 ton za 1.65 milij. Din; — 1932.: 1.076 ton za 1.92 milij. Din. Izvozili smo jo največ v Severno Ameriko, v Italijo in na Češkoslovaško.

Lavorjevega listja: 1932.: 7.5 tone za 15.700 Din.

Beladone: Pridelek 1931.: 50 ton korenja, 50 do 60 ton listja. Izvoz v Italijo, na Nizozemsko, v Zed. drž. Amerike in v Nemčijo, je znašal 1931.: 25 ton; — 1932. pa 62 ton.

Kamilice: Pridelek 1931.: 260 ton.

Izvoz: 1928.: 262 ton, — 1930.: 239 ton; — 1931.: 248 ton.

Lipov cvet: Pridelek 1930.: 150 ton; 1931.: 90 ton.

Izvoz: 1929.: 258 ton; — 1930.: 30 ton; — 1931.: 62 ton; 1933.: 156.6 ton v Italijo, v Nemčijo, v Avstrijo in na Ogrsko.

Čemerike: Izvoz 1932.: 43 ton za 54.000 Din v Italijo.

Hrastove mahovine: Izvoz 1931.: 13 ton; — 1932.: 10 ton.

Ostalih zdravilnih zelišč: Izvoz: 1931.: 426 ton,
1932.: 147 ton.

Naš najboljši kupec zdravilnega in vonjavega zelišča je bila dosledno Italija v katero smo izvozili n. pr. leta 1925.: 89.4% vrednosti izvoza; leta 1929. je nazadoval izvoz na 60.3%; 1933. pa je ponovno upadel na 39.0%. A kljub temu nazadovanju je Italija na prvem mestu v izvozu našega zdravilnega in vonjavega zelišča. Drugo mesto v našem izvozu zavzemajo Združene države Amerike z 26.4% vrednosti celotnega izvoza; tretje mesto Nemčija s 14.8%, četrto Ogrska s 6%, peto Avstrija s 3.6%. Manjše količine smo izvažali še v Francijo, na Češkoslovaško, na Nizozemsko, v Anglijo, v Španijo ter v Švico.

S tem, ko smo končali z razpravo o najvažnejših vrstah industrijskega zelišča, naj končno reasumiramo pomen industrijskega zelišča v našem narodnem gospodarstvu in v naši zunanji trgovini in ugotovimo, da je znašala celotna vrednost pridelka industrijskega zelišča:

1920.:	948.2 milij. Din	1928.:	1.563.5 milij. Din
1922.:	1.150.0 milij. Din	1930.:	1.511.9 milij. Din
1924.:	3.008.9 milij. Din	1931.:	1.423.1 milij. Din
1926.:	1.343.3 milij. Din		

Poleg tega kaže naša trgovinska bilanca, nanašajoča se na industrijsko zelišče, da smo bili v tej stroki našega narodnega gospodarstva dosledno aktivni. Aktiva te stroke v naši trgovinski bilanci za leto 1931. je znašala 10,373.000 Din, 1932. pa 10,257.000 Din.

Do nekako pred vojno, se je omejevalo gojenje mnogih vrst našega industrijskega zelišča pretežno na domačo hišno uporabo in predelavo.

Kakovostnemu in količinskemu razvoju industrijskega zelišča se ni posvečalo nikake posebne pažnje, izvzemši nekaterim vrstam, ki so doživele radi katastrofalnega padca cen polom in je bilo potrebno z uspešnimi, pa včasih tudi z neuspešnimi sredstvi, poseči v ureditev kritičnega položaja (hmelj, mak). V ostalem pa se je vsa skrb polagala v našo žitno proizvodnjo in v živinorejo. Pomen teh dveh strok pa je z nastopom agrarne krize v naši poljedelski proizvodnji mnogo izgubil.

Gospodarstveniki so pričeli tedaj razmišljati o preusmeritvi poljedelske proizvodnje in dognali, da bi morala preusmeritev poljedelske proizvodnje stremeti za izboljšanjem kakovosti in količine ter povečanjem gojenja industrijskega zelišča do one mere, ki bi zadovoljevala domačo potrebo poljedelske predelovalne industrije.

Smotreno pospeševanje industrijskega zelišča bi omogočilo ob kakovostnem in količinskem izboljšanju, in ob splošnih pogojih, ki so narodnogospodarskega značaja, ustvaritev domače agrarne industrije, ki bi vsekakor dala našemu kmetu v pridelkih in delu stalnejši zaslužek in pripomogla k splošnemu gospodarskemu napredku. (Nadaljevanje)

I. Kaiser

PRODİRANJE JAPONŠKE

(Konec)

Proti komu se v prvi vrsti obrača prodiranje Japonske? Vsak tisti, ki je prizadet, pravi, da proti njemu. Če vidimo, da konkurirajo Japonci zlasti na tekstilnem trgu, in če vemo, da je bila na glavnih prodajnih trgih tkanin doslej prva dobaviteljica Anglija, moramo sklepati, da je zadala Japonska najmočnejši sunek

Angliji.

In na koncu preteklega leta je japonsko časopisje z zadoščenjem ugotovilo, da je Anglija kot bombaževa kraljica razstoličena. Celó v angleški Indiji so Japonci prekosili angleško konkurenco. Najhujše je pri tem prizadet glavni angleški okraj izdelovanja bombaževine, Lancashire. V preteklem letu 1933. je znašal eksport Lancashira le še dve milijardi kvadratnih jardov (jard ozir. yard = 0.9144 m, kv. jard = 0.836 m²), to je za več kot polovico manj kakor v letu 1928. Maksimalne eksportne številke predvojne dobe so dosegle celó sedem milijard kvadratnih jardov. Brezposelnost v okraju Lancashire je narasla od 12 odstotkov v letu 1929. na več ko 20 odstotkov ob pričetku tekočega leta. Seveda pa vsega tega padca ni kriva samo japonska konkurenca, temveč tudi splošna svetovna depresija in katastrofalno padanje sirovinskih cen, ki je uničilo nakupno moč odjemalcev Lancashira; tu omenimo Indijo, Kitajsko, Južno Afriko, Egipet in Južno Ameriko. Ti trgi so bili prisiljeni, pogosto proti svoji volji, da so kupili ceneno japonsko blago namesto angleškega. Prenehanje depresije bi morda marsikakšnega odjemalca privedlo zopet na angleški trg, čeprav je težko mogoče, da bi angleška industrija kljub vsej napovedani reorganizaciji mogla tako poceni dobavljati kot japonska. V Lancashiru so prepričani, da je višek japonske eksportne ekspanzivnosti dosežen in da bodo sedanji za Japonsko ugodni momenti zmeraj bolj izginjali.

Nekateri predlagajo v obrambnem boju naravnost japonska sredstva. Tako piše Anglež Harry Mac Gowan, predsednik upravnega sveta velike

angleške kemične družbe »Imperial Chemical Industrie«, s potovanja po Japonski. Japonska konkurenco moremo le tedaj zaježiti, če uporabljamo ista sredstva kot Japonci in če hočemo odjemalce na isti način zadovoljiti. Japonci pravijo: »Odjemalec ima zmeraj prav. V času depresije je cena važnejša kot kvaliteta«.

Pri boju Japonske proti Angliji omenimo še, da bodo prodajali Japonci kolesa v Angliji po 125 Din, ali pa to, da so prodali leta 1928. v Angliji 5.500.000 žarnic, leta 1932. pa že 57 milijonov kosov!

Blizu Britanske Indije je

Nizozemska Indija.

Le-ta je od japonske gospodarske ofenzive prav posebno prizadeta. Tam ne zadeva Japonska skoraj na noben odpor več. Ko je svetovna kriza vedno bolj zmanjšala evropsko nakupno moč za čaj, sladkor, kavo i. dr. iz Nizozemske Indije, se je ta obrnila na druge odjemalce in jih je dobila v Japonski, za protiusluge seveda. Nizozemska je ta trg skoraj popolnoma izgubila in so mogli Japonci v marsikakšnih izdelkih svoj izvoz v Nizozemsko Indijo podesetoriti. Saj so pa tudi poceni; kolo dobiš v Nizozemski Indiji za 130 dinarjev! Nizozemsko-indijski kolesarski trg si je japonska industrija popolnoma osvojila; od 5292 ton sestavnih kolesnih delov, ki jih je Nizozemska Indija lani kupila, je bilo japonskega izvora 4933 ton.

Vidi se, da hoče Japonska narode okoli Indijskega oceana najprvo gospodarsko nase prikleniti in morda pozneje enkrat nastopiti tudi evropsko politično dediščino.

V zadnjem času so se začele eksportne dežele polagoma zavedati japonske nevarnosti; beremo o brodovnih konferencah, o izgradbi trdnjav, o kontingentacijah, o zvišanju carin na japonsko blago itd. Tako na primer so se začela zapirati tudi doslej »odprta vrata« Nizozemske Indije, in sicer se je vlada odločila za sredstvo kontingentiranja, pri čemer so pri določenih predmetih rezervirani določeni odstotni deli za import iz Holandije. Dalje beremo, da bo poskusila vlada še eno sredstvo, ki morda edino še more pomagati, da bo namreč del svoje bombaževе industrije nastanila v Nizozemski Indiji sami in zaposlila pri tem tamošnje cenene delovne moči. A Japonci prodajajo tam tudi drugo blago, pivo, kemikalije, karbid, steklenino, žarnice, čevlje, klobuke, papir, žebelje, cink, pnevmatike itd. itd.

Kaj pomeni japonska konkurenca, je povedala med drugim lanska jesenska razstava v baš holandskem mestu Utrechtu: tam so prodajali Japonci na drobno nogavice po dva dinarja, na debelo devetkosni kavni servis iz visokovrednega porcelana po 26 dinarjev itd. V Švici, v deželi ur, prodajajo Japonci ure po kilogramih, 120 dinarjev 1 kilogram! V Avstriji dobiš japonski nalivnik z zlatim peresom za 16 dinarjev! V Rimu se prodaja japonska naravna in umetna svila tako poceni, da so ukrenili italijanski industrijci temeljite protiodredbe, itd.

Kam vse so prodrli Japonci v

Bližnjem orientu!

Tam njih aktivnost ni nič manjša kot na Dalnjem vzhodu. V Turčiji zamenjavajo Japonci tobak, opij in čaj proti sirovi volni in hočejo izriniti tam ruski čaj ter ga zamenjati s svojim. V Perziji je Japonska z uspehom konkurirala v dobavi cementa za gradbo državnih železnic, vidimo jo

v Siriji in Palestini, na Rodu in v Albaniji, itd., vsepovsod. Poglejmo na primer v

Egipet in Abesinijo.

Uvoz bombaževe tkanine v Egipet v letih 1931., 1932. in v prvih devetih lanskih mesecih je bil sledeči:

	iz Anglije	iz Japonske
1931	53 milijonov jardov	81 milijonov jardov
1932	65 milijonov jardov	124 milijonov jardov
1933 (9 mes.)	50 milijonov jardov	153 milijonov jardov

Anglija hoče nastopiti v Egiptu isto pot kot jo je nastopila Holandija v Indiji in bo zgradila v Kairu največjo bombaževo predilnico na svetu. Zanimivo je neko pismo iz Kaira, ki ga podamo v izvlečku:

Ko je pred leti ustanovila Japonska v Kairu trgovski zavod, so njegov pomen ravno tako podcenjevali kot se podcenjuje danes japonska gospodarska ofenziva v Abesiniji. V Abesiniji gre za osvojitve novega prodajnega trga, ki je takorekoč otok sredi med italijanskim in angleškim posestvom in ki naj slednjič postane izhodišče do novih osvojitvev, izhodišče v Arabijo in na drugi strani v notranjo Afriko. Politična kontrola ne more ovirati japonske konkurence, Japonci gredo preko nje in dokazujejo, da dosedanja domneva o odvisnosti gospodarstva od te kontrole ne drži. Nikjer v Levanti ni britanski vpliv tako velik kot v Egiptu in Palestini, in vendar: japonski uvoz je vedno večji. Splošni uvoz Egipta pada, a japonski delež raste. No, pa recimo, da vlada v Egiptu kriza z vsemi svojimi posledicami in da je zato japonskemu cenenu blagu uvoz olajšan. V Palestini pa ni krize, in vendar Japonci prodirajo. Torej ne prodajajo samo »šundac«, temveč tudi kvalitetno blago. Če vidimo v mestih Sirije, Palestine in Egipta cele jate krošnjarjev, ki prodajajo cenene japonske tekstilije, igrače, peresa itd., nikakor ne smemo misliti, da tiči tu notri moč japonskega prodiranja. Ni ga meseca brez novih japonskih ponudb, pa naj se tičejo že vpeljanih tekstilij ali pa piva, higienskih predmetov in izdelkov iz jekla, itd. Le pri prvih naročilih, pri katerih blago še ni vpeljano, se domačim trgovcem kreditira in se jim dajo izjemni pogoji; ko je blago vpeljano, to preneha, in Jokohamska banka, ki ima v Egiptu podružnico, skrbi za stroge metode plačevanja.

Čeprav prodajajo Japonci v Levanti tudi kvalitetno blago, prevladujejo v prvi vrsti vendarle ceneni množstveni izdelki. Pri kvalitetnem blagu se Japonci še niso mogli prav uveljaviti, množstveno blago jim pa prinaša zmago za zmago; in milijoni funtov, ki so odhajali prej v London, odhajajo sedaj v Tokio. Anglija glede cene noče konkurirati; njeni obrambni poskusi se omejujejo na kreditno in kvalitetno konkurenco.

W. Marc-Elin piše iz Port-Saida:

Najmanj 70 odstotkov blaga na ladji, na kateri potujem, ima naslov »Made in Japan« (narejeno na Japonskem). In kakšno je to blago? Gorčica v steklenicah, bombaževo in svilen blago, pivo, žarnice, čevlji, papirno blago, železnina, vžigalice, konzerve, porcelan, svinčniki, kolesa, barve itd., torej blago, ki je prihajalo doslej skoraj izključno iz Anglije in Nemčije. Slišiš marsikakšno kletvico angleških, nemških i. dr. agentov, a slednjič jim ne preostane drugega kot da se vdajo in se sami založijo s cenanim japonskim blagom!

Italija ima v Afriki tri kolonije, Libijo na severu, Eritrejo ob Rdečem morju in Somalijo ob Indijskem oceanu. Od vseh kolonij pa v bodočih 20 letih ni nič pričakovati. Veliko važnejša za gospodarsko ekspanzijo Italije, o kateri je nedavno Mussolini govoril, je neodvisna Abesinija. Važni dogovor od 2. avgusta 1928. je zagotovil Italiji v Abesiniji znatne gospodarske prednosti. Omenimo zlasti avtocesto, ki bo vezala Eritrejo z glavnim mestom Abesinije. Vsi za Abesinijo določeni predmeti bodo prišli na svoj določeni kraj brez carine. Itd. A v najzadnjem času je zadela Italija v Abesiniji na hudega konkurenta, na Japonsko. Med japonsko in abesinsko vlado je bil prav na tihem sklenjen dogovor o tesnem zunanjepolitičnem in gospodarskem sodelovanju. Abesinska vlada je dala nekemu japonskemu koncernu 4000 hektarov sveta za kulturo bombaža na razpolago; delali bodo tam izključno le japonski delavci. Dalje je bila sklenjena abesinsko-japonska doseljevalna pogodba. V zadnjih mesecih se je prodaja japonskega blaga v Abesiniji izredno pomnožila in beremo, da obstoji 80 odstotkov vsega abesinskega uvoza iz japonskega blaga. V tej zvezi je značilna beseda direktorja enega največjih japonskih trgovskih koncernov, da je Abesinija direktno poklicana igrati vlogo japonske gospodarske kolonije. Japonska n. pr. prodaja v Abesiniji avtomobile po 160 do 180 dolarjev! Govorilo se je celo o poroki druge hčerke japonskega kneza Hirošija Kurada z nečakom abesinskega cesarja, kar so pa menda Italijani preprečili.

Pojdimo naprej z japonskim blagom na njegovem zmagoslavnem pohodu in ga bomo srečali tudi v

Franciji.

Pismo iz Pariza pravi: Gospodarsko prodiranje Japonske na vseh trgih sveta dela tudi francoskim eksportnim industrijam vedno večje skrbi. Predsednik trgovske zbornice v Lyonu Henri Morel-Journal je dejal, da je postala japonska konkurenca življensko vprašanje za francosko industrijo. Zato je treba javno mnenje in vlado na to nevarnost opozoriti in brez odlašanja ukreniti potrebne odredbe. Vsled svoje izredno nizke cene so japonski izdelki z uspehom prodrli v Francijo, preko carinskih ovir. Mnogo hujši je pa še pohod japonskih izdelkov v francoskih kolonijah Indokini, Madagaskarju, Zahodni Afriki, v Siriji in Maroku itd. Tudi v drugih deželah stopa na mesto francoskega blaga japonski izdelek, tako posebno v deželah ob Sredozemskem morju, v Južni Ameriki, Južni Afriki in na Kitajskem.

Od vseh francoskih industrij je vsled te konkurence najbolj prizadeta industrija naravne in umetne svile v Lyonu. V poročilu Zveze tovarnarjev svile v Lyonu se navajajo kot vzrok velike eksportne zmožnosti japonske industrije sledeče šestere točke:

1. Japonska ima izredno veliko naročil;
2. mezde so neverjetno nizke;
3. čas dela je zelo dolg, ker Japonska še ni vpeljala osemurnega delavnika;
4. produkcija v Japonski ni obremenjena s socialnimi dajatvami;
5. jen je bil za 60 odstotkov razvrednoten;
6. japonska industrija dobiva podporo in zaščito od vlade. — Torej so vzroki isti kot smo jih navedli v prvem in drugem članku o prodiranju Japonske. — Tekstilna industrija v Lille navaja podobne in iste

vzroke. Tovarnarji svile v Lyonu očitajo japonski konkurenci, da prodaja v svrhu izločitve evropske in ameriške konkurence za vsako ceno. Japonska je največji svetovni producent naravne svile in je svojo produkcijo umetne svile v zadnjih letih pošestorila, tako da jo v tej panogi prekašata danes le še Velika Britanija in ameriške Zedinjene države. Danes se prodaja japonska umetna svila, barvana in popolnoma uporabna, v francoskem Marseille, kljub vsem carinam itd., ceneje kot pa plača francoska industrija samo za zadevne sirovine. Zato je francoski izvoz v dežele ob Sredozemskem morju tako rapidno padel. Francoski izvoz svile v Egipt je na primer padel v preteklem letu za 31 odstotkov, japonski izvoz je pa narasel za 76 odstotkov. Tudi v Indokini se je izvršila podobna sprememba, čeprav francoski uvoz v nasprotju z japonskim ne plača tam nobene carine.

Pod vtisom tega razvoja je uvedla francoska industrija živahno propagando, ki naj prisili vlado k protiodredbam proti japonski konkurenci; priporočajo se valutni pribitki, kontingentiranje japonskega blaga, zaščita kolonialnih trgov itd. Upajo na uspeh, ker ima vlada zadevna pooblastila v rokah.

Glede francoskih kolonij v Afriki beremo še: Japonska eksportna ofenziva v Afriki je postala silno nevarna, posebno v Maroku. Leta 1932. so uvozili Japonci v Maroko samo za 1 milijon frankov blaga, lani pa že za 18 milijonov. Nekatere stvari prodajajo na drobno po ceni, ki je med 70 in 75 odstotki one cene, po kateri prodajajo evropski trgovci! Zlasti hitro narašča prodaja koles, predmetov iz umetne svile, oblek, parfumov itd. Posebno škodo trpi domača marokanska industrija, sloneča na ročnem delu in preskrbujoča na tisoče domačinov. »Dépêche Coloniale« priporoča proti Japoncem vpeljavo kontingentov, sicer imajo vse države v Maroku iste gospodarske pravice, a ta gospodarska enakopravnost se ne sme razumeti mehanično, temveč mora vpoštevati tudi produkcijske stroške in delovne pogoje onih držav, ki uvažajo.

* * *

Pridenemo par drobtin, ki naj bodo v tem ali onem oziru dodatek k temu, kar smo že navedli:

Leta 1931. so producirali Japonci 46·76 mil. angleških funtov umetne svile (1 funt = 0·4536 kg), leta 1932. 70·39, leta 1933. 90 milijonov funtov; letos so in bodo otvorili nove tovarne in računajo na produkcijo 140 milijonov funtov, torej k lanski še polovico zraven. — Japonski izvoz v južno-ameriško republiko Chile (Čile) je bil leta 1933. za 600 odstotkov večji kot leta 1932. — Turška vlada je naročila na Japonskem 10 malih križark in je dala Japonski kot profikoncesijo dovoljenje za ustanovitev bombaževе industrije v Turčiji, koje izdelke hočejo prodajati Japonci v Evropi pod turško znamko. — Požar, ki je pred kratkim uničil japonsko mesto Hakodate, je privedel v tovarne zopet velikansko število cenениh ženskih delovnih moči. — V neki bombaževi predilnici v Osaki je zaposlenih 350 deklic in samo 23 moških. — Kljub majhnim mezdnam se cenijo prihranki japonskih delavcev in delavk na koncu preteklega leta 1933. na več ko 200 milijonov jenov. 1 jen = 13 Din. — Rumunska vlada je dobila od Japoncev ponudbo za popolno novo opremo rumunske armade. Ne gre samo za dobavo streliva in orožja, temveč tudi za zgradbo municijskih tovarn, ki bi delale pod nadzorstvom japonskih nastavljenecv. Japon-

ski pogoji so izredno ugodni in so za 25 odstotkov pod drugimi. Del stroškov bi se kril z rumunskim lesom in petrolejem. — Par oblačkov: Lani je Japonska za 85 milijonov več uvozila kot izvozila, kljub vsem eksportnim naporom; vsako leto najame japonska vlada posojila v približnem znesku 1 milijarde jenov. Itd.

Rekli smo že, da

metode,

ki jih Japonci v trgovini uporabljajo, niso zmeraj lepe. Tako se na primer ponavlja v zadnjem času vedno več pritožb glede uporabe tujih patentov za japonsko blago. Pogosto se manj vredno japonsko blago označi z »made in Germany« ali »made in Great Britain« itd. (made = narejeno) in se kot nemški ali angleški itd. izdelek spravi na trg. Neka vodilna evropska tvrdka v izdelovanju plošč za tlakovanje je izdala bogato s slikami opremljen katalog in ga je razposlala v propagandne svrhe. Ta katalog je neka japonska tvrdka kratkomalo ponatisnila, samo ime evropske tvrdke je zamenjala s svojim. Zlasti pri srcu so Japoncem nemški jekleni izdelki. Posebno azijski trg je preplavljen z japonskim jeklenim blagom, n. pr. britvami, žepnimi nožki itd., ki nosijo napis »Solingen«. Tudi zunanjo opremo in obliko posnemajo Japonci do pičice, kar je seveda proti vsem mednarodnim nazorom o poštenosti. Pred kratkim so ponujali Japonci v Berlinu žarnice, označene z imenom najbolj znane nemške tvrdke. Večkrat se japonska tvrdka, ki prinaša svoje blago pod tujim imenom na trg, sploh ne da ugotoviti. Tudi nimajo vse države zadostnih zaščitnih zakonov.

Zanimivo je, da

podpira japonsko zunanjo trgovino evropsko in ameriško zlato!

Jako značilno poročilo iz Tokia pravi: Prvo pobudo za prodiranje Japoncev proti zahodu je dal zahod sam! Največ glavnice v japonskem gospodarstvu ima ameriška industrija in financa. Ta glavnica se zelo hitro množi in usposobi japonsko industrijo, da prihaja z najcenejšim blagom na svetovni trg. Primer: Japonske žarnice so si vsled svoje neverjetno nizke cene osvojile velik del evropskega in ameriškega trga. Japonska zadevna industrija je v rokah dveh družb, ki sta z velikim delom svoje glavnice odvisne od Tokyo Electric Company; in 58 odstotkov delniške glavnice te družbe je v rokah ameriške General Electric Company! Ali pa: Japonska industrija orožja dela s soudeležbo angleških tvrdk Armstrong in Vickers, v kojih posesti je del glavnice družbe Japan Steel Works (Steel = nem. Stahl, works = nem. Werke). Itd.

Japonska vlada smotreno pospešuje prodiranje japonske zunanje trgovine. Zato so posojila, ki jih najema vlada v inozemstvu, še skoraj važnejša kot direktna udeležba inozemskih podjetnikov. Centrala za ta posojila je Japonska Industrijska banka, in velik del glavnice te banke je v inozemskih rokah. Že pred vojno je uvažala ta banka mnogo inozemske glavnice v Japonsko; dotok je pozneje zastal, a še danes je po uradnih podatkih v Japonski okoli 2400 milijonov jenov inozemske glavnice v obtoku. Največje ameriške banke I. P. Morgan, Kuhu Loeb and Co itd. so se v Japonski zmeraj rade udelejševale, pri čemer so pa Japonci tudi angleško glavnico radi sprejemali, n. pr. Rothschildovo in pa ono od Westminster Bank. Tako je tekla in teče še danes inozemska glavnica v širokem toku v Japonsko in pomaga dvigati mednarodno konkurenčno zmožnost japonskega gospodarstva.

Preden zaključimo, poslušajmo še

japonski glas.

Dr. Kamimari (Tokio), delegat Japonske Državne banke, pravi: »Japonska je primorana, da si zagotovi prodajne trge in da dvigne izvoz. Prenasičena je s prebivalstvom, 169 ljudi živi na kvadratnem kilometru (v Jugoslaviji 56). Poljedelstvo more preživeti le polovico našega 65 milijonskega naroda in moramo uvažati vsako leto za 200 do 250 milijonov jenov več živil kot jih izvozimo. Pomagati si ne moremo drugače kot z vedno večjim eksportom. Glavna dva trga za naše industrijske izdelke sta bila doslej Indija in Kitajska. A Indija se je sama v veliki meri industrializirala in Kitajska, ki je odvzemala prej 35 do 40 odstotkov našega izvoza, se nam je zelo izneverila. Moramo jo kot našo najboljšo odjemalko dobiti nazaj. V nadomestilo smo si zaenkrat poiskali drugih prodajnih trgov. Moramo tako. Moramo živeti.«

Japonski delegat na mednarodni delovni konferenci v Ženevi je te dni branil japonske gospodarske metode in je dejal, da je naraščanje japonske produkcije večinoma posledica večjega povpraševanja na notranjem japonskem trgu in le deloma posledica večjega japonskega izvoza. Za razvrednotenje jena japonska vlada ni niti najmanj odgovorna; vlada se je ravno obratno zelo trudila, da prepreči oziroma omili padec. Japonski se ne more očitati dumping, saj znaša japonska zunanja trgovina le 3,3% svetovne trgovine. Tudi očitke socialnega dumpinga moramo zavračati; življenjski pogoji japonskega delavca so se v zadnjih letih neverjetno izboljšali. Individualistični način podpiranja, kot je v evropskih deželah običajen, se ne more kar tako prenesti na Japonsko. Evropske države naj svoje vrednote stabilizirajo, »potem bomo tudi mi jen stabilizirali.«

Dr. V. Šarabon

RAZVOJ INDUSTRIJE IN INDUSTRIJSKA POLITIKA V NAŠIH DEŽELAH V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

(Konec)

V boju, ki je zaradi tega znova nastal, se je izjavilo v l. 1832—1834 od 8 deželnih vlad 7 za obrtno svobodo, od 69 kresij (okrožnih uradov) 53 za; državna oblastva so bila torej za obrtno svobodo. Med krajevnimi oblastvi (županstvi) je bilo 70 za obrtno svobodo, 110 zoper, od 82 cehov so se izjavili skoro vsi (80) proti.

Omenjena ces. odločba pa je postala s ces. pismom z dne 4. februarja 1835 brez pomena, ker je cesar v tem pismu naročil, da se izdela popolnoma nov sistem obrtnih koncesij. Od njegove smrti (2. 3. 1835) naprej so se tudi polic. obrti zopet podeljevali. Zgodovina razmejitve med komercialnimi in policijskimi obrti nudi, kakor avtor pravilno omenja, lepo sliko boja novih idej z ostanki zastarelih obrtnih utesnitev.

Avstrijska industrijska politika tistih časov je tudi na moč pospeševala obrtno šolstvo. Avtor posveča tej panogi posebno (VII) poglavje. L. 1811. se ustanovi v Gradcu risarska šola za manufakturno risanje. Notranje

avstrijsko obrtniško društvo, ustanovljeno l. 1837. v Gradcu, osnuje risarske šole v Gradcu, v Celovcu in Ljubljani, predhodnike poznejših drž. obrtnih šol. Prva realka se ustanovi l. 1809. na Dunaju, njej slede realke v Trstu (1817), Gradcu (1845) itd. Prvo tehniko so bili že l. 1717. naprej osnovali češki stanovi v Pragi, še-le l. 1815. se osnuje polytechnicum na Dunaju, dočim je nadvojvoda Janez položil prve početke poznejše graške tehniko v l. 1811. ustanovljenemu Joanneumu. Tu se je od l. 1840. naprej poučevala tudi montanistika na posebnem zavodu, ki so ga l. 1849. prenesli v Leoben.

Pa tudi za izobrazbo delavcev in vajencev se je skrbelo, češ da je prav ta izobrazba glavna osnova za hitri razvoj industrije. Mikavno je, da je prvo obrtno nedeljsko šolo v Avstriji otvorila država dne 12. januarja 1816 v Ljubljani. Poučevalo se je v 2 letnikih v risanju, aritmetiki, geometriji, mehaniki, za učence nemške šole kemijo, za »Kranjce« pa namesto nje stavbarstvo. Za »Kranjce«, to je Slovence, ki niso bili zmožni nemščine, se je poučevalo slovensko (in der Krainischen Sprache). Nje prvi odlični ravnatelj je bil Janez Kersnik, profesor matematike in fizike na liceju v Ljubljani, ded pisatelja Janka Kersnika. Ta ljubljanska šola, tja do l. 1834. edina svoje vrste v državi, je dosegala izvrstne uspehe.

V posebnem poglavju obravnava avtor tudi zgodovino industrijskih društev. Prvo tako društvo je bilo trgovsko društvo na Dunaju, osnovano l. 1806., ki pa je kmalu prenehalo. Prvo pravo industrijsko društvo se je osnovalo l. 1829. na Češkem (društvo za pobudo obrtniškega duha). L. 1837. pa osnuje nadvojvoda Janez notranje avstrijsko obrtniško društvo in postane njegov prvi načelnik. Društvo, ki je imelo svoj sedež v Gradcu, podružnice pa v Ljubljani in Celovcu, je izdajalo pod uredništvom Karla plem. Frankensteina svoje glasilo »Innerösterreichisches Industrie- u. Gewerbeblatt« in zahvaliti se je posebno prizadevanju društva, da je mogel dr. Bleiweis l. 1842. pričeti z izdajanjem »Kmetijskih in rokodelskih novic« za kranjske obrtnike, ki niso znali nemščine. Društvo si je pridobilo velikih zaslug s predavanji, ustanovitvijo knjižnic, zlasti pa s prireditvijo obrtniških razstav v Celovcu 23. 10. 1838, Gradcu 25. 8. 1841, Ljubljani 3. 9. 1844 in Lincu 1847. Udeležba je bila v Gradcu 387 razstavljalcev s 3407 predmeti, v Celovcu 332 razstavljalcev z 2162 predmeti in v Ljubljani 284 razstavljalcev s 4387 predmeti (največ predmetov). Od teh je bilo 199 kranjskih, 31 koroških in 28 štajerskih. Ker redutne dvorane niso zadostovale, se je morala najeti nasprotna Virantova hiša. Naval občinstva je bil izredno velik. Razstavo sta obiskala tudi cesar in društveni predsednik nadvojvoda Janez, ki sta mnogo razstavljenih predmetov nakupila.

Avstrijska uprava je tudi sicer smotreno podpirala razvoj industrije. Privabljala je izurjene delavce in mojstre iz inozemstva prav po merkantilističnih metodah. L. 1814. se je začelo delo za poenotenje obrtne zakonodaje, l. 1818. je bil že popolnoma izdelan osnutek za ustanovitvev trgovskih, obrtniških in kmetijskih zbornic (zadnje kot plod deloma fiziokratskih naziranj), ki so se pa oživitvorile šele po l. 1848. Tudi prvi začetki akcijskega prava se porajajo l. 1821.

Iz teh kratkih navedb je dovolj razvidno, da je bila doba prve polovice 19. stoletja za avstr. industrijo prav ugodna in tedanja vladna industrijska politika mnogo pravilnejša in smotrenejša, kakor bi ob nepozna-

nju resničnih razmer kdo utegnil trditi. Do tega spoznanja, utemeljenega z neštetiimi podrobnimi dokazi, je prvi pripomogel naš avtor.

II.

V drugem delu se bavi knjiga s specialno zgodovino posameznih industrijskih panog. V podrobnem razpravlja o bombažni, volneni, platneni, svilarški, usnjarski, železni, kovinski, porcelanski in kameninski, grafitni, kemični, sladkorni in strojni industriji in dodaja na koncu še kratek popis specialnih industrij, med njimi za nas važne žimarske in slamninarske industrije.

Iz tega obširnega dela naj navedem nekatere podatke, ki se tičejo industrij v Sloveniji.

Bombažna industrija. V 30 do 40 letih izvršuje Gašper Pollak, barvar, v Tržiču tvornico za tiskani katun, Josip Pehare prav tam pa tvornico na ročni in valjni tisk. V Preboldu v Savinjski dolini sta bili kar dve bombaževi predilnici in tkalnici; v Ljubljani je Anglež William Moline z bratom Davidom l. 1837. ustanovil bombažovo predilnico z barvarsko podružnico v Kamniku.

Suknarska industrija. Na Selu pri Ljubljani je izvrševal Josip Desselbrunner že pod Marijo Terezijo tvornico za sukno; pod Jožefom II. je tako zacvetela, da ga je cesar poplemenitil (l. 1788). Češkim in moravskim strojnim obratom pa ta obrat, ki je bil naslonjen na delo na domu, ni bil kos in je za časa francoske okupacije prenehal. Dlje pa je cvetelo po Gorenjskem izdelovanje sukna v Zapužah in Zgošči pri Lescah, kjer je bil zlasti Janez Nep. Resman z 80 delavci na prvem mestu. Sukno so izdelovali tudi v Radovljici, Velesovem, kočev v Kranju, loden v postojnskem okraju. Med izdelovalci kočev v Kranju se omenjata zlasti Karl Florijan in Pleiweiß sin, ki je l. 1844. zaposloval 100 delavcev.

Platnena industrija je po vsej Notranji Avstriji cvetela le na Kranjskem, zlasti v okolici Škofje Loke, v selški in poljanski dolini, v okolici Stražišča, Velesovega in Smlednika. Bile so cele vasi, v katerih je imela vsaka hiša statve. Odtod se je sila mnogo izvažalo v Trst in na Reko. V loškem okraju je bilo konec tridesetih let nad 100 prekupecev s predivom in 70 trgovcev s platnom, ki so prodajali do 7000 kosov praznjega in 25.000 kosov hodničnega platna.

Domače čipkarstvo se je že v tej dobi močno razvilo v Ljubljani, Kamniku, Križu pri Kamniku in Idriji.

V **svilarstvu** so bile naše dežele brez posebnega pomena, edino v Ljubljani je bila l. 1775. tvornica svilenih trakov Frančiške Cerar, ki je še do l. 1785. obratovala. Čudno je, da v arhivih ni bilo najti podatkov o Bononijevi in Zhebullovi svilarni, ki sta cveteli že pred l. 1800.

V **usnjarstvu** je bila zopet Kranjska najmočnejša izmed notranjeavstr. dežel, kar se vidi iz usnjarskega čeha v Tržiču, ki je deloval že v 17. stoletju (1650). L. 1788. je bilo v Tržiču kar 14 mojstrov, okoli l. 1840. se je izdelalo baje za 100.000 fl. blaga. Najuglednejši usnjarski tvorničar je bil Karl Mally. Tržič je slovel tudi po svojih cenenih čevljih, tako so se ženski čevlji za 24 kr., otroški za 14 kr. mnogo prodajali po sejmovih. Josip Megušar je bil največji izdelovalec teh tržiških čevljev (20.000 do 30.000 parov na leto). L. 1841. je bilo na Kranjskem 19 preprostih usnjarn, na Koroškem 5, med njimi velika usnjarna Krištofa Neunerja v Celovcu.

Avtor nam v usnjarstvu prvič odkriva domačina, ki je na Nižjem Avstrijskem v Wilhelmsbergu pri St. Pöltnu l. 1830. osnoval eno največjih usnjarskih tvornic tedanje dobe. Bil je to Jakob Javornik (Jauernigg), r. 1793. na Vrhniki, umrl l. 1858. Bil je praktično in teoretski globoko izobražen (obiskoval je bil med drugim dunajski politehnični zavod 1819—20). Uvedel je v Avstrijo boljša strojila in skrčil strojlilni proces.

Papirna industrija. Najstarejši papirni mlin na Kranjskem je bil na Ladiji pri Goričanah, kjer je obstojal od l. 1763—1870; stara je tudi papirnica v Radečah, ki se omenja že okoli l. 1790. in papirnica v Žužemberku, ki jo je Ignac pl. Kleinmayr konec 18. stoletja sezidal. Pozneje (1843) se je ustanovila velika Terpine-Galetova papirnica v Vevčah.

Železna industrija. Zelo pomembna je bila na Koroškem: Lippitzbach, (grof Egger), Bistrica, Freibach, Trebje (Treibach), Prevalje, Črna, Meža, Borovlje (puškarstvo), Ravne pri Guštajnu; na Kranjskem: Sava (Ruard), Javornik in Boh. Bistrica (bar. Zois), Zagradec (bar. Lazarini, 1841), Železniki in Kropa (žebjarstvo, najmočnejše v Avstriji), Tržič (baron Josef Dietrich, prej grof Radecky) in v Dvoru pri Toplicah (grof Auer-sperg).

V kovinski industriji je omeniti delavnico bakra v Postojni in Samassovo zvonarno v Ljubljani.

Steklarska industrija je bila razvita zlasti na Štajerskem že v 18. stoletju, tako v Smolniku pri Mariboru l. 1744, v Libojah l. 1794. Steklarne se omenjajo pozneje še v Rogatecu l. 1820, v Rakovici pri Vitanju, v Trbovljah l. 1824, Fali l. 1824, Jožefdolu pri Celju v letih 1804—1840. Na Kranjskem so bile steklarne v Zagorju od l. 1803, v Idriji, v Cerknici (ustanovil l. 1816 Žiga vit. Pagliaruzzi) in v Spitaliču od l. 1841.

Sladkorna industrija. Najmočnejša cukrarna je bila svojčas sladkorna tvornica na Reki, ustanovljena po Holahdcih l. 1750. Zaradi francoske zasedbe je l. 1809. prenehala. L. 1819. je bila najmočnejša rafinerija J. C. Ritterjeva v Gorici. L. 1823. se je ustanovila prva čistilnica (Peter Venier) v Ljubljani, ko je ta l. 1837. pogorela, pa l. 1838. cukrarna na Poljanskem nasipu (sprva Moline, pozneje Czeike & Tichy, slednjič Arnstein & Eskeles).

Od specialnih industrij je za nas zanimiva zlasti žimarska industrija, ki je bila poleg usnjarske in železarske najpomembnejša industrija na Kranjskem. Organizirali so jo že konec 18. stol. v Stražišču in okolici Kranja: Ivan Josip Jenko plem. Jenkenstein v Stražišču, Matevž in Vincenc Demšar v Dorfarjih, Peter Heiß v Škofji Loki, Natalis Pagliaruzzi v Kranju (r. 1745 v Kobaridu), ki ga je l. 1809 cesar Franc poplemenitil zaradi zaslug za to industrijsko panogo in Ivan Oman. Poznejši podjetniki so Anton Globočnik v Stražišču in Gašper Kanduč v Kranju, ki je prenesel svoje podjetje na Gašperja Preveca, potem v začetku 19. stoletja brata Lokarja in Jožef Benedik v Stražišču. Izdelovanje ni bilo tvorniško, ampak z delom na domu; izdelovali so predvsem dna za sita, potem žimarsko blago za pohištvo in kravate. L. 1844. je bilo v domačem žimarstvu zaposlenih 176 rodbin s 1137 osebami in 427 statvami. Vrednost letne produkcije je znašala okoli l. 1845. nad 100.000 fl.

Le v bežnih obrisih sem poskusil očrtati v tesno odmerjenem okviru književnega poročila nekaj za nas najmikavnejših poglavij Slokarjeve

knjige, ne da bi mogel navesti vseh njegovih temeljitih raziskav zlasti o zaščiti industrijskih izumov in tvorniških znamk, o prodajnih in založnih pravicah tvorniških obratov, o pripustitvi židov k ustanovitvi in udeležbi pri tvorniških obratih itd.

Vrednost knjige pomnožujejo v opombah pod črto navedeni arhivalni viri, iz katerih se šele spozna ves ogromen trud avtorjev.

Dr. Slokarjeva knjiga je za vsakega gospodarskega zgodovinarja nepogrešno, monumentalno delo, čigar pomen ne gine s časom, ampak vedno raste, ker so viri, iz katerih je črpal, zelo težko dostopni in ker je okvir, v katerem je bilo to delo zasnovano in izvedeno, l. 1918. prenehal.

R. A.

SVETOVNA TRGOVINA

Kakor omenimo tudi drugod, se svetovna trgovina v prvem letošnjem četrtletju ni še nič poživila. V 52 državah, ki predstavljajo 90 do 93 odstotkov vse svetovne trgovine, je le-ta napram zadnjemu lanskemu četrtletju celó za 8 odstotkov padla. Padeč je pa izključno le posledica nižjih cen in se ne tiče obsega. Onih 52 držav je sestavljenih na polovico (26) iz evropskih in na polovico (tudi 26) iz izvenevropskih. Uvoz evropskih in izvoz izvenevropskih dežel sta se ugodneje razvijala kot izvoz evropskih in uvoz izvenevropskih dežel. Ta razvoj ima svoj vzrok v prvi vrsti v boljši tendenci v evropskih industrijskih državah, ki dovaja do večje uvozne potrebe; izvoz iz Evrope je bil pa oviran po raznih domačih odredbah in po še zmeraj majhni nakupni moči prekmorskih dežel. Padeč v izvozu evropskih dežel zadeva predvsem tri velike industrijske države: Nemčijo, Veliko Britanijo in Francijo. V prekomorskih deželah je ostal uvoz po večini na nizkem stanju predidóčega četrtletja. Izjeme tudi one dežele ne delajo, v katerih je industrijska produkcija narasla in sta se izvoz ter trgovska bilanca ugodno razvijala. To velja zlasti za Zedinjene države, za Kanado, Argentino, Brazilijo ter za Britansko in Nizozemsko Indijo. Tudi običajno sezijsko naraščanje japonskega uvoza niti daleko ni doseglo onega obsega kot ga je doseglo v prejšnjih letih.

Par števil iz Anglije: Če označimo zaposlenost angleške industrije leta 1924. s številko 100, je dotična številka za prvo lansko četrtletje 93,8, za zadnje lansko četrtletje že 105 in za prvo letošnje četrtletje 109. — Združene angleške jeklarne so imele ob glavnici 6,600.000 funtov leta 1932. 101.000 funtov čistega dobička, lani že zopet 805.000 in vse kaže, da bo letos čisti dobiček še znatno večji.

Poročamo še o dvigu v Ameriki, kjer je padeč zadnjih lanskih mesecev popolnoma premagan in nam pokaže statistika velik napredek v gospodarski obnovi Zedinjenih držav. Pri primerjanju spodnjih številk moramo vedeti, da je bilo ameriško gospodarstvo v preteklem letu na višku krize in vrhu tega močno ovirano po težkih pretresljajih v bankarstvu. Podamo seznam:

	Prvo četrtletje	
	1933	1934
Število brezposelnih povprečno	13,361.000	11,370.000
Naročenih tovornih vagonov	6,690.000	8,103.000
Produkcija sirovega železa	1,665.000 ton	4,099.000 ton
Produkcija sirovega jekla	3,027.000 ton	7,019.000 ton
Prodaja jekla po družbi U. S. Steel	818.000 ton	1,305.000 ton
Produkcija avtomobilov	354.000 kosov	732.000 kosov
Prodaja avtomobilske družbe General Motors	200.000 kosov	316.600 kosov
Prodaja Chryslerjevih avtomobilov	58.350 kosov	166.840 kosov
Stavbni kontrakti	195 mil. dol.	462,200.000 mil. dol.
Prodaja 17 množstvenih obratov	298 mil. dol.	370,5 mil. dol.
Zaključki življenskega zavarovanja	1.864,6 mil. dol.	2,101,2 mil. dol.
Nettodobički 35 industrijskih družb	25,9 mil. dol.	61,0 mil. dol.
Izplačila dividend	603,0 mil. dol.	644,1 mil. dol.
Nove efektne emisije	127,9 mil. dol.	212,2 mil. dol.
Newyorške borzne delniške prodaje	58,1 mil. dol.	141,3 mil. dol.

Pridenemo k temu še podatke o produkciji sirovega železa in sirovega jekla v prvih štirih lanskih in letošnjih mesecih: železo lani 2,290.000 ton, letos 5 milij. 850.000; jeklo lani 4,390.000 ton, letos 9,950.000 ton. Z majem je narasla produkcija železa na 7,900.000 ton, kar je pa 150 odstotkov več kot v najslabših petih mesecih krize.

Zir.

NESIGURNI SVETOVNI BLAGOVNI TRGI

V maju se je od februarja dalje padajoča tendenca na svetovnih blagovnih trgih deloma ustavila in se semintja celó utrdila. To velja v prvi vrsti za ameriške žitne trge, ki so se okrepili vsled hude suše. Potegnili so tudi nekatere druge trge za seboj. V nasprotju s to tendenco je bil razvoj na trgih industrijskih sirovin slabši itd. Trdni so bili evropski trgi sirovega masla; danska produkcija je prekoračila višek; povpraševanje s strani Anglije je bilo živahno.

Pri kolonialnem blagu je čaj nekoliko odnehal, dočim sta se kava in surovi sladkor nekoliko popravila, kakao pa še bolj. Brazilski trgi kave so kazali veliko odpornost. Ureditev sladkornega vprašanja v Ameriki je na svetovni sladkorni trg vplivala pomirjevalno. Vlakanasti trgi so razen bombaža opešali. Da se zavaruje proti japonski svileni poplavi, je Italija zaprla svoje meje za uvoz inozemske svile in svilenih izdelkov.

Kovinski trg je bil večinoma zelo miren, cene so odnehavale, baker je precej kolebal. Srebro se je popravilo, kar je v zvezi z znanimi Rooseveltovimi načrti o vpostavi srebra kot vrednote.

Novi omejitveni načrt kavčukove produkcije je stopil v veljavo s 1. junijem in se razteza do decembra. Ker pa določa samo 13 odstotno redukcijo, je bil trg vsled te odločitve zelo razočaran in se je javilo to v padcu cen.

Podamo seznam nekaterih vodilnih blagovnih vrst v običajnih enotah in kvalitetah:

Blago	Borza	Začetek aprila	Zač. maja	Zač. junija
Pšenica	Chicago	85·25	78·25	97·25
Kava	New York	8·30	8·31	8·40
Surovi sladkor	New York	1·60	1·54	1·59
Slanina	Chicago	6·55	6·22	6·42
Bombaž	New York	12·05	11·15	11·60
Volna	Bradford	37·50	36·00	34·00
Džuta	London	16·00	15·62	14·37
Konoplja	London	17·62	17·12	16·75
Baker	New York	8·00	8·50	8·50
Cin	New York	54·40	55·05	53·12
Svinec	London	11·62	11·37	11·12
Srebro	New York	45·37	43·37	45·00
Kavčuk	New York	10·75	12·81	11·81

Zir.

T O I N O N O

Stečaji, prisilne poravnave in posredovalna postopanja v mesecu aprilu 1934.

1. Otvorjeni stečaji:

V Dravski banovini 10 (4), Savski 4 (12), Vrbaski — (—), Primorski 1 (4), Drinski 3 (2), Zetski 3 (1), Dunavski 2 (4), Moravski 1 (1), Vardarski 3 (1), Beograd, Zemun, Pančevo 1 (—).

2. Razglašene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 6 (5), Savski 11 (9), Vrbaski 3 (—), Primorski 3 (—), Drinski 4 (2), Zetski 2 (—), Dunavski 3 (4), Moravski — (—), Vardarski — (1), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (1).

3. Končana stečajna postopanja:

V Dravski banovini 2 (1), Savski 5 (14), Vrbaski — (—), Primorski 1 (1),

Drinski 4 (6), Zetski 2 (2), Dunavski 10 (6), Moravski 8 (6), Vardarski 2 (1), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (3).

4. Potrjene prisilne poravnave:

V Dravski banovini 8 (14), Savski — (26), Vrbaski — (7), Primorski — (16), Drinski 1 (10), Zetski — (3), Dunavski 2 (7), Moravski 1 (1), Vardarski 1 (—), Beograd, Zemun, Pančevo — (6).

Stečaji in prisilne poravnave izven stečaja v mesecu maju 1934.

Društvo industrijcev in veletrgovcev v Ljubljani objavlja za dobo od 1. do 31. maja 1934 to statistiko (številke v oklepaju se nanašajo na isto dobo preteklega leta):

1. Otvorjeni stečaji:

V Dravski banovini 3 (6), Savski 4 (3), Vrbaski — (2), Primorski 2 (4), Drinski 1 (1), Zetski 1 (1), Dunavski 3 (3), Moravski 1 (2), Vardarski 3 (1), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (1).

2. Razglašene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 7 (4), Savski 3 (1), Vrbaski 2 (2), Primorski 2 (2), Drinski 4 (—), Zetski 1 (—), Dunavski 5 (4), Moravski — (—), Vardarski — (—), Beograd, Zemun, Pančevo 3 (—).

3. Končana stečajna postopanja:

V Dravski banovini 11 (2), Savski 3 (9), Vrbaski — (—), Primorski 4 (1), Drinski 3 (7), Zetski 1 (—), Dunavski 5 (4), Moravski — (—), Vardarski 3 (1), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (—).

4. Potrjene prisilne poravnave:

V Dravski banovini 13 (9), Savski 2 (20), Vrbaski — (1), Primorski 5 (7), Drinski 5 (7), Zetski 3 (4), Dunavski 7 (10), Moravski — (3), Vardarski — (—), Beograd, Zemun, Pančevo 3 (2).

Jugoslavija in Bolgarija.

Naši gospodarstveniki so si ogledali Bolgarijo. Studirali so jo. Hoteli so se poučiti o sredstvih in potih, kako naj bi se trgovski stiki med obema deželama ojačili. Ne gre samo za neposredno izmenjavo blaga, gre tudi za splošne koristi, za tranzitni promet, za morska in rečna pristanišča, za skupne stike z inozemskimi trgi. Trgovski promet med obema državama samima ima le manjši pomen. Saj gre več kot petinka bolgarskega izvoza v Nemčijo, dve petinki v Anglijo, Avstrijo, Italijo in Češkoslovaško itd., dočim gre v Jugoslavijo le 0·03% do 0·21% bolgarskega izvoza. Tudi iz Jugoslavije v Bolgarijo gre le

malo blaga, od 0·06 do 0·25% jugoslovanskega izvoza. Pač pa dobi Bolgarija skoraj tri desetinke svojega uvoza iz Nemčije, nad desetinko iz Avstrije, desetinko iz Italije, nekaj manj kot desetinko iz Grčije, več odstotkov iz Francije, Češkoslovaške itd. V zadnjih štirih letih je bil trgovski promet med Jugoslavijo in Bolgarijo sledeči:

	Izvoz iz Jugoslavije v Bolgarijo	Uvoz iz Bolgarije v Jugoslavijo
1930:	16·8 mil. Din	10·1 mil. Din
1931:	1·3 " "	4·2 " "
1932:	3·8 " "	5·9 " "
1933:	2·1 " "	1·0 " "

Vzrok tega malenkostnega medsebojnega trgovskega prometa dobimo v približno istem gospodarskem ustroju in istem značaju v uvozu in izvozu obeh držav. Največji del bolgarskega uvoza obstoji iz tekstilij, kovin in kovinskega blaga, strojev in aparatov, petroleja, papirnih izdelkov itd. Ker ima Jugoslavija mnogo teh predmetov komaj sama zase dosti ali pa sploh ne, izvažava v Bolgarijo le karbid, žvepleno kislino, pocinkano železno pločevino, steklenino itd., dočim kupuje v Bolgariji le semena, zlasti sladkornopesna, dalje sumah (za usnjarstvo), nekaj premože in druge manjše stvari. Za svoje glavne izvozne predmete tobak (skoraj polovica izvoza), jajca, koruzo, kože in rožno olje si mora poiskati Bolgarija drugih trgov, in to so Nemčija, Avstrija, Italija, Grčija, Češkoslovaška, Francija, Turčija, Belgija itd. Kakšno leto je izjemno; na primer takrat, ko je pšenica v Bolgariji slabo uspeła in smo velike množine tja prodali.

Gospodarska kriza, ki je enako prizadela vse producente agrarnih pridelkov, jih je prisilila, da so se našli v skupni obrambi. Tako je nastala tudi misel agrarnega bloka, ki je našla povsod simpatičen odmev. Bližnja bodočnost naj dovede do nadaljnega spoznanega dela. Nekateri mislijo, da bi se brez posebnih pretresljajev dala doseči med obema državama celo carinska zveza. More se zgraditi širok gospodarski temelj, ki naj zagotovi razveseljiv razvoj v izkoriščanju bogatih zemskih zakladov obeh držav in naj pospešuje medsebojno kulturno in v zvezi s tem tudi politično zблиžanje. Najprvo gospodarsko zблиžanje, vse drugo sledi.

Trgovina med Jugoslavijo in Turčijo

V vsem desetletju 1923. do 1932. je znašal izvoz iz Jugoslavije v Turčijo 376·26 mil. Din. Prvo leto smo izvozili

za 110.7 mil. Din, potem pa vsako leto manj in smo padli slednjič na 3 milijone dinarjev. Uvoz Turčije v Jugoslavijo je bil še manjši in je v vseh desetih letih dosegel komaj 183 mil. Din. Največji je bil leta 1926. s 70 mil. Din, nakar je pričel padati in je padel slednjič na 5.5 mil. Din.

Naši narodni dolgovi

Dolgove v naši državi delimo v glavne v tri glavne skupine, in sicer v dolgove predvojne Srbije, v dolgove Jugoslavije in v narodno intabulacijske in zavarovane dolgove.

Dolgovi predvojne Srbije sestojijo iz: predvojnega dolga, 768 mil. zl. Din = 7.680 mil. Din, vojnega dolga, 25.5 mil. angl. funtov = 510 mil. Din, vojnega dolga, 62.8 mil. dolarjev = 3.516 milijonov Din, podedovanega dolga, 8.0 mil. angl. funtov = 160 mil. Din, podedovanega dolga, 234.0 mil. angl. funtov = 2.106 mil. Din.

Dolgovi predvojne Srbije znašajo: 13.972.8 mil. Din.

Dolgovi Jugoslavije pa so sledeči: razni dinarski 7.651 mil. Din, 352 mil. frankov 774 mil. Din, 66.5 mil. dolarjev 3.700 mil. Din, občinski dolgovi 2.000 milijonov Din, vseh državnih oblasti letiči dolgovi 2.000 mil. Din.

Skupni dolgovi Jugoslavije znašajo torej: 16.125 mil. Din.

Narodni vknjiženi (intabulacijski) in zavarovani dolgovi: vloge v raznih bankah 8.500 mil. Din, delnice raznih bank 2.800 mil. Din, bankovci Narodne banke 6.000 mil. Din, hipot. posojila Hip. banke 2.342 mil. Din, založnice 992 milijonov Din, dolgovi Agrarni banki 700 mil. Din, dolgovi Obrtni banki 75 mil. Din, dolgovi Poštni hranilnici 100 mil. Din, narodni letiči dolgovi 22.000 mil. Din.

Skupno znašajo narodni vknjiženi in zavarovani dolgovi: 43.509 mil. Din.

Celokupni narodni dolg pa znaša: 73.606 mil. Din.

Proizvodnja piva

V naši banovini je proizvodnja piva močno upadla. Prebivalstvo uporablja, ker je cena vina nizka, pretežno vino. Proizvodnja piva je v naši banovini znašala: 1928.: 97.246 hl; — 1929.: 113.146 hl; — 1930.: 110.225 hl; — 1931.: 87.740 hl; — 1932.: 47.342 hl; — 1933. pa le 28.315 hl.

V Savski banovini je proizvodnja piva upadla od najvišje proizvodnje l. 1929.: 143.355 hl, na 62.222 hl v letu 1932. in na 40.937 hl v letu 1933.

Edino so napredovale v proizvodnji piva, v zgorajšnjem razdobju, pivovarne v Beogradu. Tam je znašala proizvodnja piva 1928.: 158.030 hl; — 1931.: 540.254 hl; — 1933.: 338.095 hl.

V celi državi pa se je gibala proizvodnja piva v poslednjih letih: 1928.: 728.307 hl; — 1930.: 653.238 hl; — 1932.: 605.814 hl; — 1933.: 390.000 hl.

Verstvo v naši državi

Po statističnih podatkih je bilo 1931. po veroizpovedi: 6.785.000 pravoslavni, 5.218.000 rimo-katoliki, 1.661.000 muslimanov, 231.000 protestantov, 78.000 jevrejev, okrog 70.000 drugih ver in okrog 1000 brezvercev.

Stanje hranilnih vlog v bankah in hranilnicah

Tekom leta 1933. se je gibala višina hranilnih vlog v naših bankah in hranilnicah tako: 1. januarja: 10.184 mil. Din; — 1. marca: 9.983 mil. Din; — 1. maja: 9.927 mil. Din; — 1. julija: 9.938 mil. Din; — 1. septembra: 9.867 mil. Din; — 1. decembra: 9.662 mil. Din.

Prispevki za socialno zavarovanje

Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani je l. 1932. predpisal prispevkov:

	Din
za bolniško zavarovanje	38.294.530.61
za Delavsko zbornico	1.683.041.18
za Borzo dela	3.070.405.21

skupno 51.546.870.26

Bolniška blagajna Trgovskega in podpornega društva v Ljubljani pa je predpisala l. 1932. prispevkov:

	Din
za bolniško zavarovanje	3.899.196.60
za nezgodno zavarovanje	484.760.30
za Delavsko zbornico	189.277.70
za Borzo dela	340.055.70

skupno 4.913.290.30

Naš pomorski promet

Od 1927. opazamo stalen porast naše ga izvoza po morju. L. 1933. smo izvozili po kopnem 28.7%, po vodi pa 71.3% celotnega našega izvoza.

Leta 1932. smo izvozili po kopnem 32.5%, po vodi pa 67.5%.

Na izvoz po morjih je odpadlo od skupno 71.3%, — 54.6%, na izvoz po rekah pa 16.7%.

Isto velja tudi za uvoz. L. 1933. smo uvozili po kopnem 36.4% celotnega

uvoza; 1932.: 40.5 %; po vodi pa 1933.: 63.6 % (1932.: 59.4 %).

Po količini smo izvozili leta 1933.: po vodi 2.09 mil. ton, po kopnem pa 0.84 mil. ton.

Naša tekstilna industrija

Tekstilna industrija se je pri nas v poslednjih letih dobro razvijala. Ta razvoj tekstilne industrije je imel za posledico povečanje uvoza tekstilnih surovin in istočasno nazadovanje uvoza tkanin. Važne so zato izpremembe, ki so nastale s tem razvojem tekstilne industrije v naši gospodarski bilanci.

Uvoz tekstilnih surovin je znašal:

Bombaž in bombažno predivo: 1926: 14.500 ton, 1929: 18.520 ton, 1932: 16 tisoč 440 ton in 1933: 23.430 ton.

Volna in volneno predivo: 1926: 4.560 ton, 1929: 3.300 ton, 1932: 2.040 ton, 1933: 3.280 ton.

Svilena preja: 1926: 140 ton, 1929: 620 ton, 1932: 1.120 ton in 1933: 1.270 ton.

Napram temu povečanju uvoza tekstilnih surovin, pa kaže uvoz tekstilnih tkanin sledeče nazadovanje:

Bombažne tkanine: 1926: 12.830 ton, 1929: 11.180 ton, 1932: 3.680 ton, 1933: 3.200 ton.

Volnene tkanine: 1926: 2.990 ton, 1929: 2.240 ton, 1932: 840 ton, 1933: 790 ton.

Svilene tkanine: 1926: 190 ton, 1929: 230 ton, 1932: 150 ton.

L. 1926. smo izdali za uvoz bombažne in svilene tkanine svoto 1.720 mil. Din, 1929: 1.189 mil. Din, 1932: samo še 355 mil. Din, a 1933: 352 mil. Din. Vrednost uvoza teh tkanin je padla od 1926 do 1933 za eno petino.

Razvoj naše tekstilne industrije je torej uspešno sredstvo za aktiviranje gospodarske bilance in bi ta njen položaj postal še uspešnejši, če bi se kakovostno in količinsko pospeševala tudi poljedelska proizvodnja industrijskega zelišča.

Socialno zavarovano delavstvo v Jugoslaviji

Po statističnih podatkih Osrednjega urada za zavarovanje delavcev v Zagrebu je znašalo število vsega socialno zavarovanega delavstva v državi, v letu 1933.: 520.980. Od teh je odpadlo: 380.975 na moške in 140.005 na ženske zavarovance. Od 13.930.918 prebivalcev v državi je pri OUZD socialno zavarovanih 3.74%.

Elektrifikacija v naši državi

Naša država je v pretežnem delu svojega ozemlja sposobna, da bi razvila elektrifikacijo. Kljub tej sposobnosti, pa se elektrifikacija pri nas ni zadostno razvila. Od 6575 občin je bilo leta 1932. oskrbljeno z elektriko le 973 občin, to je 14.88% vseh občin.

Javne in pol javne električne centrale so oddale 1932.: 553,132.000 KW ur toka, zasebne in industrijske pa so proizvedle za lastne potrebe 302,181.000 KW ur. Skupna potrošnja električnega toka je znašala torej 1932.: 855,313.000 KW ur. Povprečna letna potrošnja električne struje na 1 osebo znaša 39.5 KW ur, če vzamemo v poštev le ono količino, ki jo proizvedejo javne in pol javne centrale.

Po pogonski sili je bilo leta 1932.: 249 central na paro, 170 central na motor, 27 central na plin, 108 central na vodo, 64 central mešanih; skupno 638 električnih central.

Skupna sila vseh vodnih padcev v naši državi znaša po odbitku vodne sile obmejnih rek, ki padajo tudi v sosedne države, po ocenah 3,126.000 konjskih sil pri nizki, a 9,319.000 konjskih sil pri srednji vodi. Od teh je bilo izrabljenih leta 1933. le 294.000 konjskih sil (9.4%) in sicer 189.257 KW za proizvodnjo električne sile, ostalo pa v druge svrhe (žage, mlinci itd.).

Če zgorajšnje podatke proučavamo in primerjamo z elektrifikacijo drugih, v tem pogledu naprednih držav, vidimo, da smo v elektrifikaciji v početku razvoja oskrbe države z električno silo.

Male centrale proizvajajo tok drago. To je vzrok, da ne morejo pridobiti industrije za potrošnike.

Računojoč na osnovi podatkov potrošnji in cenah v posameznih krajih, za zasebno razsvetlavo, znaša cena za 1 KW uro: v mestih povprečno 6-50 Din, a v vaških občinah 8 Din; za industrijo z veliko potrošnjo 4 Din, za industrijo z majhno potrošnjo do 10 Din.

Te previsoke cene so tudi vzrok, da je ocena letne povprečne potrošnje na 1 prebivalca napram drugim državam tako majhna, pa čeprav imamo vse pogoje za izvedbo smotrene elektrifikacije države. Potrebna bi bila elektrifikacija po načrtu.

Kreditiranje kmeta

Mnogo razprav, dela in študija je pri nas že zahtevalo vprašanje kreditiranja kmeta. Medtem, ko se je v zahodnih pokrajinah, in zlasti v Sloveniji, to vprašanje že pred desetletji dokaj ugod-

no rešilo z vzpostavo kreditnega združništva, je bilo to vprašanje pred nekako sto leti postavljeno v Srbiji v ospredje državne politike. Celo stoletje nato se je vleklo to vprašanje, kot rdeča nit, v narodni skupščini in v javnosti. Načelo je bilo: oskrbeti kmetu kredit čim ceneje, a pod pogoji, kot veljajo za ostale gospodarske stroke. Geslo pa je bilo tudi — oprostiti kmeta zelenašev.

Sredi 19. stoletja je bila obrestna mera pretirano visoka. Obstojali so pravi zelenaši; razven zasebnih izposojevalcev, drugih ni bilo.

V osvobojeni Srbiji se je poostrišla borba proti zelenašem, toda stanje se tudi po preobratu in do danes ni znatno zboljšalo. Srbskega kmeta tepe še vedno bič zelenaša, v kolikor se mu ni postriglo peruti. To vprašanje bo ostalo še dolgo pereče.

Nova japonska trgovska politika

Iz Tokia poročajo o važnih sklepih glede razširjenja japonske zunanje trgovine, ki naj pomenijo opustitev doseđanega načina trgovine. Hočejo ustanoviti nekakšne nove družbe, ki ne bodo nastopale skupaj z zunanjim ministrom, temveč se bodo opirale na gospodarsko ministristvo. Dve veliki družbi bosta vodili vso japonsko zunanjo trgovino, ena izvoz, druga uvoz. S tem, da bosta delovali skupno, bo ustanovljen nekakšen komisariat zunanje trgovine, čeprav le zasebne narave. Prva naloga, ki jo bosta morali novi dve družbi, sestavljeni iz trgovine in industrije rešiti, bo razširjenje trgovine z Južno in Srednjo Ameriko. V ta namen bodo napravili tri organizacije: 1. organizacijo izvoznikov s Srednjo in Južno Ameriko; 2. organizacijo uvoznikov sirovin iz imenovanih pokrajin; 3. čelno organizacijo obeh teh skupin. Na temelju izkustev, ki jih bodo dobili v trgovini z Južno in Srednjo Ameriko, bodo nato ves svet razdelili v nadaljnje skupine, za katere bodo napravili ravno take organizacije kot za Južno in Srednjo Ameriko. Na ta način hoče dobiti Japonska, močno orožje za obrambo in razširjenje svojih trgov, pri čemer bodo gledali posebno na zagotovitev trgov, ki bodo dobavljali sirovine.

Zunanja trgovina Rusije 1933

Od leta 1930. naprej se je začel obseg ruske zunanje trgovine krčiti in se je to krčenje nadaljevalo do vštete preteklega leta 1933. Podajmo najprvo se-

znam za zadnjih pet let (v milijonih rubljev):

	1929	1930
Izvoz	923.7	1.036.4
Uvoz	880.6	1.058.8
Skupaj	1.804.3	2.095.2
Trgovska bilanca	+ 43.1	— 22.4
1931	1932	1933
811.2	574.9	495.6
1.105.0	704.0	348.2
1.916.2	1.278.9	843.8
— 293.8	— 129.1	+ 147.4

Trgovina preteklega leta se je napram trgovini leta 1932. ponovno skrčila, in sicer za dobrih 435 milijonov rubljev ali približno za tretjino. Pri padanju prihajajo v poštev učinki svetovne gospodarske krize, pa tudi notranje ruske gospodarske težkoče. Od l. 1929. dalje je padla blagovna izmenjava Rusije z inozemstvom na manj kot polovico. Vendar je pa preteklo leto precej drugačno kot prejšnja leta. Čeprav je tendenca padanja trajala naprej tudi lani, je to v prvi vrsti posledica zmanjšanega uvoza, dočim sta prej uvoz in izvoz precej enakomerno padala. Lani je padel izvoz Rusije v primeri z letom 1932. za 79.3 milijonov rubljev ali za 13.8%, uvoz pa vsled manjših naročil iz inozemstva za celih 355.8 mil. rubljev ali za 50.8%. Vsled močno omejenega uvoza je dosegla lani sovjetska vlada precejšnji izvozni previšek, dočim so bila zadnja leta razen l. 1929. pasivna.

Izvoz Rusije se je moral kot že prej tudi v preteklem letu boriti z velikimi težkočami. Padanje izvoza v letu 1933. ni samo posledica neugodnega položaja na inozemskih trgih, temveč tudi posledica zmanjšanih ruskih izvoznih možnosti. Takozvani **poljedelski izvoz** je padel tako po količini kot po vrednosti, pri čemer je bila pa druga polovica l. 1933. boljša kot prva, ker je prišlo mnogo žita na trg. Izvoz kožuhovine, ki je za izvozom žita prva zadevna postavka, je po količini sicer nekoliko narastel (od 3.108 na 3.500 ton), po vrednosti je pa padel (od 42.3 na 38.56 mil. rubljev). Takozvani **industrijski izvoz** je po vrednosti padel, po količini pa nekoliko narastel, dokaz, kako si ruska vlada prizadeva izvoz dvigniti. Pri glavnem predmetu industrijskega izvoza in sploh pri prvem predmetu vsega ruskega izvoza, pri **nafti**, pa vlada ni dosegla večjega izvoza, temveč je bil izvoz nafte s 4.85 milijoni ton in s 75.67 milijoni rubljev za 20% oziroma celó za 29% manjši kot leta 1932. Nas Slovence zanima posebno **izvoz ruskega lesa**: leta 1932. je znašal 5.69 mil. ton v vrednosti 80.52 mil. rubljev, leta 1933. pa

6:28 mil. ton v vrednosti 76:73 mil. rubljev; po množini je narasel, po vrednosti je pa nekoliko padel. Naraščanje je zaznamovati zlasti pri sirovem lesu.

V uvozu Rusije je delež industrijske opreme padel od 55:8% v letu 1932. na 47:1% v letu 1933., dočim je delež sirovin in delež polfabrikatov narasel (od 25:1 na 34:5% ter od 2:6 na 3:7%). Delež blaga za potrebe poljedelstva je ostal z 12% na isti višini, prav tako delež za potrebe prometa s 4% proti 4:4 odstotkom, dočim je delež v uvozu živil padel od 9:8 na 8% skupnega uvoza. Uvoz skoraj vseh važnih blagovnih vrst je v primeri z letom 1932. padel, tako uvoz žita, kavčuka, kemikalij, železa in jekla, niklja, aluminija, železnine in jeklenine, strojev in aparatov, električnih strojev, bombaža itd. Narasel je uvoz kož, cina, traktorskih delov itd.

Zunanja trgovina Rusije 1934

izkazuje v prvem letošnjem četrtletju 84:6 mil. rubljev izvoza proti 101:1 mil. v prvem lanskem četrtletju ter 49:5 mil. rubljev uvoza proti 83:4. Lani je bila trgovina v prvem četrtletju aktivna s 17:7 milijoni rubljev, letos pa s 35:1 milijoni.

Svetovno gospodarstvo se boljša

Že ob novem letu so se pokazali v svetovnem gospodarstvu znaki boljšanja; ti znaki so se v prvih letošnjih mesecih še ojačili. Industrija je od novembra naprej popravila dve tretjini lanske jesenske izgube. Le svetovna trgovina se ne more premakniti z mrtve točke. Zelo si je opomogla n. pr. Francija. Pri proračunu so prihranili štiri efektivne milijarde frankov; pričeli so z razbremenitvijo železnic; tečaj trdno obrestljivih vrednot so se zboljšali za 10 do 12 odstotkov; v par tednih so prištedili francoski varčevalci okoli 50 milijard frankov in znaša sedaj v obtoku se nahajajoča rentna glavnicca okoli 500 milijard frankov; Francoska banka je dobila ogromne svote nazaj, kar je znamenje zopetnega zaupanja ljudstva, in je znižala obrestno mero od 3 na 2 in pol odstotka; vlada je predložila parlamentu osnutek obsežne davčne reforme in vidi v njem krono sanacijskega dela Doumergueove vlade, itd. Tudi od drugod prihajajo bolj optimistična poročila, iz Amerike, Anglije itd. Poročila Čslov. Narodne banke nam prinašajo mednarodni pregled in govorijo o **napredujočem boljšanju**, prav tako poročila Nemškega zavoda za konjunktorno raziskovanje, itd. Beremo med drugim,

da je na finančnem polju nastopilo splošno pomirjenje, ker so vrednotna vprašanja — razen nemške marke — bolj razjasnjena kot ob pričetku leta.

Podamo še par splošnih števil. Število **brezposelnih** na vsem svetu je bilo na koncu lanskega marca cenjeno na 33 milijonov oseb, na koncu lanskega decembra na 24 milijonov in letos na koncu marca na 22,500.000 oseb ali za 10,500.000 manj kot na koncu lanskega marca; letos je bilo na koncu marca brezposelnih samo še okoli 70 odstotkov lanskega števila.

Sladkorna pesa v Evropi

Mednarodni sladkorni zvezi pripada v Evropi od 24 sladkor pridelujočih držav le 12. S sladkorno peso obdelani svet v teh dvanajstih državah cenijo letos na 978.000 hektarov, kar je 11:5% več kot lani. Skoraj vse države imajo letos več sveta s sladkorno peso obdelanega kot lani; pri nas ga imamo 23.000 hektarov in smo se glede preskrbe s sladkorjem že popolnoma osamosvojili. V mednarodno zvezo je v zadnjem času vstopila Turčija tudi za Malo Azijo, ne samo za svoj evropski del.

Iz Šlezije na Ogrsko po sedmih morjih

Pogled na zemljevid nam pravi, da sta si Ogrska in Katovice v poljski Gornji Šleziji precej blizu. Pa so poslali pred kratkim iz Katovic na Ogrsko premog, a ne po železnici skoz Češkoslovaško, temveč najprvo po železnici do poljskega pristanišča Gdynia, kjer so ga preložili na ladje in ga peljali dalje po Baltiškem in Severnem morju, po odprtem Atlantskem oceanu, skoz Gibraltarsko ožino, po Sredozemskem, Egejskem, Marmarskem in Črnem morju in potem še 1500 kilometrov po Donavi gor. In vsa ta dolga vožnja je bila cenejša kot bi bila železniška vožnja od Katovic skoz Češkoslovaško do ogrskega donavskega pristanišča. Pa je že samo od Katovic do Gdynie dalj kot od Katovic do namembnega pristanišča.

Riž za žito

V Franciji pripravljajo več zakonskih predlogov, ki naj pomagajo poljedelstvu. Tako hoče vlada kontingentirati uvoz riža, da bi se prodalo več domačega žita. A mnogo je glasov, ki so proti temu in ki pravijo, da bi bilo s kontingentacijo francoskemu poljedelstvu kaj malo pomagano, pač pa, da bi bila težko prizadeta francoska kolonija

Indokina, ki živi skoraj izključno od izvoza riža. Ne glede na to, da bi imeli boljševiški in japonski agitatorji v Indokini še bolj pripravna tla kot jih imajo že sedaj.

500 milijonov dolarjev proti suši

Ameriški predsednik Roosevelt je dal pokrajinam, ki so trpele vsled suše, kot prvi obrok na razpolago 525 milijonov dolarjev, ki naj se porabijo za nakup živine v prizadetih okrajih, za nakup krme, za podporo farmerjem ter za začasno prepeljavo posebno težko prizadetega prebivalstva v druge okraje, ki jim suša ni toliko škodovala.

Slab pridelek bombaža v Rusiji

Po poročilih iz Taškenta, središča ruskega bombažarstva v Osrednji Aziji, pričakujejo tam prav slab bombažev pridelek. — Ker pridelava Osrednja Azija okoli 80 odstotkov vsega ruskega bombaža, zavisi od tamošnje letine praktično vsa bombaževa ponudba. Pridelovalni prostor so v zadnjih letih stalno širili. Ruska bombaževa produkcija že itak ne zadostuje za kritje vse porabe; če je vrh tega še pridelek po količini pod povprečnostjo, se to v plačilni bilanci Sovjetske Rusije seveda občutno pozna.

Vojni dolgovi

Vsota vojnih dolgov, ki so jih razne države dolžne ameriškim Zedinjenim državam, je velikanska: 11.628 milijonov dolarjev. Poleg zapadlih rokov dolgujejo države sledeče vsote: Anglija 4636-16 milijona, Francija 3960-77, Italija 2008-1, Belgija 411-17, Poljska 222-56, Češkoslovaška 165-28, Rumunija 63-87, Jugoslavija 61-63, Grčija 32-58, Avstrija 23-76 itd.

Ameriške železnice

Železnice v Zedinjenih državah so imele v prvem letošnjem četrtletju le še 16-04 mil. dol. zgube proti 94-88 in 55-8 milijona v prvih četrtletjih let 1933. in 1932. Mesec marec je bil celo aktiven z 10-35 mil. dol., dočim je bil lani pasiven z 31-68 mil. dol.

Brezposelnost v svetu

Po podatkih Mednarodnega urada dela v Zenevi je znašalo število brezposelnih v svetu konec 1932: 23.333.000, konec 1933 pa: 23.055.000. Največja brezposelnost je vladala preteklo leto v Zedinjenih državah Amerike. Tam je brezposelnost znašala konec 1930 le

2.964.000, pa je junija 1932 porastla na 7.023.000 in v letu 1933. radi težkih gospodarskih prilik, ki so v Ameriki nastale, na 11.969.000. Na drugem mestu po številu brezposelnih je Nemčija, ki je imela konec 1930: 3.144.910 brezposelnih, konec 1931: 4.573.218, konec 1932: 5.772.984 in novembra 1933: 3.849.728 brezposelnih. Tretje mesto v brezposelnosti zavzema Anglija in Irsko, v kateri je brezposelnost dosegla višek konec 1932, ko je znašala 2 milijona 314.528. Konec 1933 je padla na 1.976.870. Močno je porastla v poslednjih letih brezposelnost v Franciji. Konec 1930 je znašala brezposelnost v Franciji le 13.605, konec 1931: 74.828, 1932 se je dvignila na 306.708 in je v letu 1933. znašala 251.719.

V dokajšnje brezposelnost je zašla v zadnjih dveh letih tudi Češkoslovaška. Brezposelnost se je zvišala tam od 105 tisoč 442 konec 1930, na 746.311 konec 1932. L. 1933. pa je znašala brezposelnost 622.344.

Avstrija izkazuje konec 1930: 242.612, 1932: 449.899, 1933: pa 365.985 brezposelnih.

Vse zgoraj navedene države so izrazito, ali pa več ali manj, industrijske države, v katerih je nastala velika brezposelnost radi omejitve industrijske proizvodnje in zmed v svetovni proizvodnji in trgovini obče.

V pogledu brezposelnosti povsem drugo sliko, pa nam kažejo poljedelske države. Po podatkih Mednarodnega urada dela je znašalo število brezposelnih v Jugoslaviji: konec 1930. —8.198; konec 1932. —14.248 in konec 1933.: 10 tisoč 43.

V Rumuniji je bilo: konec leta 1930. —23.686; konec 1932. —24.685, konec 1933. pa 26.437 brezposelnih.

Bolgarija je imela konec 1932. —17 tisoč 567, konec 1933. pa 17.710 brezposelnih.

Iz zgodovine borz

Prvi početki razvoja borz segajo že v stari Babilon, Egipt, Fenicijo in Rim. Seveda borze pri starih narodih še niso imele nikakega razvitega borznega prometa.

Pričetek 15. stoletja opažamo večji razvoj borznih poslov, zlasti z menicami in raznim denarjem posebno v severnih krajih Italije, kjer se je izza križarskih vojn pričela razvijati živahna trgovina. Posebno živahen je bil borzni promet v Firenci in Mletih.

Sredi 16. stoletja so obstojale že borze, na katerih se je trgovalo z raznimi državnimi obveznicami in zadolžnicami,

v Antwerpnu in Lyonu; v 17. stoletju pa se je borzna trgovina razvila še posebno v Amsterdamu in v Londonu.

V 17. in 18. stoletju sta uvedli Holandija in Anglija zakone, ki naj bi omejili nebrzdano borzno, zlasti terminsko, poslovanje.

Ti poskusi pa niso uspeli.

V srednjem veku so obstojale važnejše borze v Antwerpnu, ki je bila osnovana 1460., v Brügge, v Londonu, v Lyonu in v Amsterdamu — torej v vseh središčih trgovskega prometa.

Ime borze izvira, kakor se domneva, od neke plemiške rodbine Van de Beursee, ki je v Brüggeni — v Holandiji — imela svoj sedež in v svojem grbu denarnico — možnjo z denarjem. V hiši te plemiške rodbine so bili borzni sestanki, pa so zato hišo imenovali »de beurse«. To ime se je hitro razširilo po vsej Evropi, izvemže v Angliji, kjer so imenovali borze že od 16. stoletja »Exchange«.

Na borzi v Amsterdamu se je 1747. trgovalo že z 44 vrstami vrednostnih papirjev. Pariška borza je bila osnovana 1563, prvotno kot borza za menice.

V 19. stoletju so se pojavile borze za blago.

Karteli in trusti

O kartelih razpravljajo danes mnoge organizacije. Mnenja o koristnosti in škodljivosti kartelov in trustov za gospodarstvo, so jako različna.

Po svojem bistvu so karteli združenja istovrstnih industrijskih ali trgovskih podjetij, ki imajo iste poslovne interese. Njih namen je urejevati proizvodnjo, omejiti tekmo in osvojiti tržišča. Po tej označbi bi bili karteli idealne in popolne gospodarske organizacije, ki bi mogle v poedinih časovnih razdobjih ugodno vplivati na razvoj gospodarstva.

Pri kartelih ne nastane nikaka nova oblika podjetij, marveč obdrže posamezna podjetja tudi, če so v kartelu, svojo gospodarsko samostojnost in so le na določene posle med seboj vezane.

Kartele so osnovali najprej Angleži. Tam so se že v 18. stoletju kartelirali lastniki premogovnikov. V drugi polovici 19. stoletja je bilo že dosti kartelov v Srednji in Zahodni Evropi, po vojni pa karteli gospodarijo nad svetovno trgovino in industrijo.

Kakor morejo karteli po svojem teoretičnem tolmačenju ugodno vplivati na razvoj proizvodnje in potek trgovine, prav tako pa se v praktičnem poslovnem življenju poslovanje kartelov obsoja in mnoge države urejujejo poslovanje kartelov zakonskim potom.

Borba proti kartelom se naslanja na sledeče za splošno gospodarstvo škodljivo delovanje kartelov:

Delovanje kartelov je naperjeno:

1. proti poljedelcem in dobaviteljem surovin, ker kartel določa ceno, iznad katere ne smejo kartelirana podjetja kupiti surovine. S tem prizadenejo karteli zlasti kmeta.

2. Proti delavcu in nameščencu, ker kartel določa sporazumno mezde in plače nameščencev.

3. Delovanje kartelov je naperjeno tudi proti potrošniku, ker kartel določa cene, izpod katerih ne smejo kartelirana podjetja prodajati blaga.

4. Delovanje kartela je tudi pogosto proti trgovcu, ker prodaja kartel blago tudi naravnost ali pa brez posredovanja trgovcev na ta način, da prodaja blago po posredovanju kake banke.

5. Karteli so naperjeni tudi proti onim podjetjem, ki niso včlanjena v kartelih.

Karteli izključujejo med seboj vsako tekmo in onemogočajo tekmo tudi nekarteliranim podjetjem.

Karteli imajo različna področja svojega delovanja. Raztezajo se na območje ene države, ali pa na več držav, to se mednarodni karteli, ki uravnavajo včasih tudi svetovno proizvodnjo in svetovno trgovino posamezne vrste industrijske proizvodnje.

Namenu kartelov slični so trusti. Razlikujejo se od kartelov v tem, da pri snovanju trusta preneha samostojnost podjetja in nastane nova pravna in gospodarska tvorba.

Trusti so združenja večjega števila samostojnih podjetij pod enotno upravo v svrhu urejanja odnošajev med ponudbo in povpraševanjem v določeni stroki proizvodnje. Trusti imajo namen, da zagospodarijo na tržiščih (ameriški žitni trust). Največji trusti so nastali v Ameriki.

L. 1881. je bil osnovan: »Standard Oil Company« za čiščenje in prevoz petroleja ter proizvodnjo postranskih proizvodov. To je tudi po vojni eden največjih trustov, ki je pod vlado ameriškega kralja petroleja Rockefellerja zedinil 63 velikih ameriških družb in zavladal v svetovni trgovini s petrolejem.

Nekatere ameriške države so pozneje prepovedale snovanje trustov. Kljub temu pa so nastale nove družbe, takozvane »Holding Company« (kontrolne družbe), ki nadzirajo podjetja ter vplivajo na enotno trgovsko organizacijo podjetij. Take »Holding Company-je« obstojajo, poleg v Ameriki, v novejšem času tudi v Angliji in Nemčiji.